

DE DERDE OKTOBER

De derde oktober was de negende dag van Jan's nieuwe dienst. Geholpen door kleine Frans, die veel van hem hield, was hij met zijn zestien koeien op een groot stoppelveld gekomen. Nauwelijks waren zij er of de ene liep hier-, de andere daarheen. Hij had bij ondervinding geleerd dat het 't beste was de dieren zo rustig mogelijk te laten. Ze waren niet alle zestien zo ruw en schuw meer; een viertal had hij reeds aan zich weten te „wennen”, die gehoorzaamden hem al op zijn waarschuwing. Maar buiten deze had hij er nog twaalf. Wat had hij nog te doen om ook die van aard te veranderen. Ongetwijfeld zou het hem eerder gelukken wanneer hij, evenals bij Goedegebure, elke dag enige handenvol graan in de zak mocht nemen. Niet, dat de baas er geen voerkist op nahield; niet, dat hij zijn paarden niet voldoende graan deed geven. Neen, dat was het niet. Luister!

Baas Beest had Jan de eerste dagen bezig gezien. Deze was met zijn viertal al aardig „op stap”. Daar kwam de vierde dag de baas terwijl Jan met zijn onderwijs bezig was. Hij bleef staan, zag enige ogenblikken toe en zei niets, noch tot aanmoediging noch tot afkeuring. Ongelukkig bemerkte hij dat een zwarte met een witte kop in de richting van de meekrap ging. (Meekrap: De wortelstokken van de meekrap bevatten een rode kleurstof gebonden aan glucose. De oude wortelstokken worden luchtdroog gebracht in de meestoven (gebouw waar de wortels worden gedroogd) en daar verder bij 50-60° C. verder gedroogd. Na het malen wordt het poeder aan een behandeling met zwavelzuur onderworpen, waardoor de rode kleurstoffen (o.a. alizarine) vrijkomen. Door de chemische synthese van alizarine in het jaar 1868 verdween de meekrapteelt langzamerhand, daar de bereiding langs chemische weg veel goedkoper was!

De verplanten behoorden vroeger tot de belangrijkste cultuurgewassen, vnl. in Zeeland. In 1868 bedroeg de totale produktie

70.000 ton ter waarde van f 60-70 mill. Het natuurlijk produkt verdween vrij snel uit de handel).

Nu was het leven gaande. Met ruwe vloeken beet hij de knaap toe dat hij hem gehoord had om op te pasen dat de koeien geen kwaad deden, en nu liet hij (Jan) ze zomaar in de meekrap lopen. „Voort jongen! maak dat je er bij komt”. En meteen viel er een stokslag op de rug van de koe en kwam er een schop tegen het achterdeel van ons vriendje. Deze liep wat hij lopen kon en riep de deugniet van verre toe. De koe liep wel weg, maar geheel verkeerd - een eind de meekrap in - sloeg met de tong een kool aan stukken en keerde daarna met volle mond op het stoppelveld en bleef daar grazen. Jan liep langs de greppel en hield het oog op zijn ondeugend vee. Hoe ongaarne hij stokslagen kreeg, toch had hij wel die willen ontvangen welke de koe gekregen had. Hij begreep, dat het hem veel moeite zou kosten het dier weer vertrouwelijk te maken.

Baas Beest was naar huis gegaan en Jan had diezelfde wittekop bij zich weten te lokken en haar een handvol haver gegeven. Dat was meer dan hij had durven hopen. De volgende dag was hij alweer bezig met zijn nieuwe leerlingen toen de baas kwam. Deze gaf het dier dat de les ontving een stokslag en grauwde Jan toe: „Laat die koe eten, kwajongen! Ik heb je dat gisteren ook al zien doen. Zeg eens mannetje, waar haal je die haver?” „Uit de voerkist, baas”.

„Zo, zo. Waarom geef je de koeien zoveel graan?”

„Het is zoveel niet, baas. Iedere dag maar enkele handen vol”.

„Het is teveel, zeg ik. Maar waarom doe je het?”

Dat wil ik weten”.

„Wel baas, dan houden ze van me en dan kan ik er gemakkelijker baas over. Zo deed ik bij baas Goedegebure ook”.

„Goedegebure, die bederver van het arme volk. Zwijg me van die gemene vent, versta je? Ik wil ook voortaan dat je niet zoveel haver aan de koeien staat te vermorsen. Haver is voor de paarden, want die moeten hard werken en de koeien doen niemendal”. Het is duidelijk dat baas Beest niet goed nadacht als hij meende dat haver voor koeien niet nodig is omdat zij geen arbeid te verrichten hebben. De domste kan begrijpen dat de koeien er betere melk van geven. Doch de opbrengst van de koeien was voor zijn vrouw. Zij moest er de huishouding van doen; hem het arbeidsloon en de huur van wei- en hooiland betalen en dan

eiste hij, dat zij hem met nieuwjaar nog aardig wat over te leggen had. Zijn vrouw behandelde hij al even ruw als de rest.

„'t is goed baas”, had Jan gezegd.

„Jij hoeft me niet te zeggen of het goed is, dat weet ik zelf wel. Hoe durft zo'n magere schelm. Eerst steel je mijn graan en als ik je rustig zeg dat ik zoiets niet hebben wil, dan zeg je me: 't is goed. Gemene dief! Mijn haver stelen om daardoor je gemak te kunnen houden. Net als je vader. Die was een even brutale vent als jij een jongen bent: altijd tegenspreken. Ik zal jou: daar... daar... daar...”

Ondertussen had hij de onschuldige Jan gegrepen, over de knie gelegd en op het achterdeel geslagen.

Twee knechts, die in de buurt aan het ploegen waren, hadden het hoofd geschud en gezegd: „Wat een hardvochtig man! Zeer waarschijnlijk, dat de jongen hem niets noemenswaard in de weg heeft gelegd”.

Toen de knaap vrij was en daar stond met de handen voor de ogen en huilde van pijn en boosheid en hem van achter de hand even aanzag toen klonk het: „Zo, boos op de koop toe! Hier!” Jan liep heen doch werd gegrepen bij de zweep, die hij op de rug had. Deze werd losgerukt en nu ging het links, rechts over het lichaam van de ongelukkige. De stok werd door midden gebroken en de slag (riemtje) aan stukken gesneden.

„Zie zo, voortaan heb je geen zweep nodig. Hard lopen, dat is jou taak. Voor jou gemak geef ik mijn geld niet. In 't vervolg buiten je schop (spade) niets, versta je? En dan flink wat distels steken of het zal er ronken”.

Jan bleef, toen de baas heenging. Wel had hij van zijn vader gehoord dat Jan Beest een woestaard was, doch zó wreed kon hij zich niemand voorstellen. Hoe gunstig stak bij die man zijn vader af. Deze had hem zelden geslagen, al was er dikwijls aanleiding toe geweest. Altijd had die hem zacht bejegend, altijd getoond, dat het verdriet deed, te moeten straffen. En deze scheen er vermaak in te vinden een onschuldige wees te martelen, zonder dat er enige aanleiding toe was. Wat deden hem die slagen een pijn, wat smartte het hem, dat hij zijn vader zaliger zo had horen noemen: „een brutale vent”. Het is waar, er werd bijgevoegd: „als jij een jongen bent”, en hij was zich niet bewust, dat hij in enig opzicht slecht of verkeerd had gehandeld. O, was hij maar groot, kon hij maar voor zichzelf zorgen. Dan

zou die wreedaard hem niet in zijn macht houden, dan zou hij hem niet mishandelen, dan zou hij zijn vader niet „slecht” en Goedegebure niet „gemeen” noemen of hij zou ondervinden, dat...

Maar het viel hem in, dat hij hulpeloos alleen stond op de wereld, dat hij niemand zijn nood kon klagen of het werd nog erger. Want wat zou Maarten doen, als hij het hem zeide? Daar mocht hij niet veel goeds van verwachten.

Tranen, door spijt en woede uit de ogen geperst, rolden in overvloed langs de wangen. Naar de kant, waar de twee knechts aan het ploegen waren - knechts van baas van de Bolst - daar had hij een koe terug te jagen. Niet zo spoedig was hij, na dit gedaan te hebben, hen wat genaderd, of een van hen hield de paarden stil en riep hem toe: „Hoor even, Jan! kom eens hier”. Die vriendelijke stem deed hem goed en werkelijk ging hij wat naderbij. Inmiddels had ook de andere knecht zijn paarden stil gehouden. „Zeg Jan”, zei de eerste, „kun je nog lachen?”

Jan meende, dat de draak met hem gestoken werd en keerde op zijn schreden terug.

Neen, jongen, luister even, zei de knecht die Kees Harthoorn heette, wij zullen je niet plagen. Vertel ons, wat heb je toch uitgevoerd, dat de baas je zo onbarmhartig ranselde?”

„Och”

„Zo! Had je toch kwaad gedaan?”

„Neen, niets, niemendal, Kees!”

„Maar voor niemendal ranselt hij je toch zo niet. Daar moet wel iets haperen, dunkt me”.

Nu vertelde Jan de volle waarheid.

„Is er werkelijk niets anders gebeurd? Hij behoorde je er dankbaar voor te zijn, dat je zijn vee zo behandelen wilt”.

„Hoe dóór en dóór gemeen”, merkte Toon Westveer, de andere knecht, op en balde zijn vuisten.

„Nu ja”, meende Kees, „maar Jan kan het vroeger wel eens verbruid hebben. Is dat zo, Jan?”

Jan vertelde eerlijk wat hij in de korte tijd voor Jan Beest gedaan had en wat hij ervan had geleden.

„Ik geloof je, jongen! zei Kees, „maar dan begrijp ik die vent toch niet”.

„Er is iets tussen hem en Jantjes vader geweest en daarvoor moet dit ventje nu bloeden”, zei Toon, die zich hevig opwond.

„Dat wist ik niet. Daar heb ik nooit van gehoord. Wat is dat dan ?”

Ook Jan vroeg : „Wat is dat ?”

„Een hele geschiedenis, die ik niet vertellen kan en mag. Ik heb al teveel gezegd. Wacht maar, Jantje, houd moed, het zal wel beter worden. Let op, Jan ! daar gaat er een in de meekrap”.

Jan vertrok en joeg de koe terug.

Hij had daar iets gehoord, wat hij nooit geweten had ; er was iets geweest tussen zijn vader en Jan Beest. Wat het was, mocht hij niet weten. Maar hij zou op een zondag Toon zolang smeken, tot die het hem zou mededelen.

De vijfde, de zesde, de zevende, de achtste dag, zij gingen voorbij en elk van deze was gekenmerkt door een mishandeling of zoals Toon meende, een wraakoefening. De zevende was de zondag geweest, waarop Jan gehoopt had. Toon Westveer had hem evenwel moeten teleurstellen : „Ik kan je dat niet zeggen, mijn jongen ! en het is ook beter, dat je het niet weet. Doe mij het genoegen en spreek er niet weer over. Ik had beter gedaan, als ik niets gezegd had”.

Het was dinsdag, de derde oktober geworden en Jan was, door Frans geholpen, op het stoppelveld gekomen met zijn zestien koeien. Dit veld kwam schier aan de Scheldedijk, die men daar zeedijk noemt. Het was door flinke sloten vrijwel ingesloten, alleen aan de westzijde had Jan te waken voor een stuk aardappelen, waarop ook kool stond. Er was op en in de greppels gras in overvloed en de jonge klaver was tussen de stoppels al aardig opgeschoten. Jan had het gemakkelijk toen zijn vee er eenmaal was.

Al een paar dagen had hij gehoopt eens aan en op die dijk te komen, als hij het stoppelveld zou moeten afweiden. Nu was hij er. Geruime tijd had hij zich aan de westzijde opgehouden en de koeien opzettelijk naar de oostkant gedreven om ze er rustig te laten grazen, om dan de dijk eens te kunnen beklimmen.

Nu was hij op de dijk aangekomen. Een ferme bries uit het zuidwesten woei er door zijn haren. Zijn hart leefde op, toen die lucht „van over zee” hem omspeelde. Hij maakte dolle sprongen en buitelingen door het malse gras. Luid deed hij zijn hallé... hallo, hallé... hallo, hallé... hallo, hallé... hallo...o...o...o...o... horen. (Dit was vroeger het lied dat de koeienwachters gewoonlijk tegen elkaar riepen). Het was of de eenzame streek er van opleefde. Niet alle dagen gebeurde het, dat zulk lustig knapenzang haar uit

die hoogte doortilde - geen koe liep verkeerd. - Hij galmde en dartelde er lustig en vrij en ging eindelijk op een van de stenen afstandspalen staan en zong uit volle borst het liedje, 't welk hij zo dikwijls had horen zingen :

Toen ik op Neêrlands bergje stond,
Keek ik er het zeegat in,
Daar zag ik een sloopje zeilen,
Er zaten drie ruitertjes in... enz.

Het was niet om mooie, juiste woorden, verzen en uitdrukkingen ; het was niet om de eigenaardige geschiedenis van dat liedje. Neen, hij dacht aan dat sloopje en aan dat zeegat. Het zou hem goed doen, op die zee te dobberen, al was het in een klein sloopje, zoals er daar een naderde. Het was een „mosselaartje”, meende Jan. Hij was op de dijk gebleven, tot het sloopje aangekomen, tot de schipper met een mand onder de arm over boord gesprongen en bij hem op de dijk geklommen was. Enige tijd had hij met de man gekeuveld over het varen en diens werk, over het leven op zee. Dit laatste had de schipper hem mooi en genoeglijk afgeschilderd en zelfs gezegd : „Kon jij maar bij mij aan boord komen. Je zou het goed bij mij hebben”. Jan had hem nog een poos nagekeken. Toen was ook hij heengelopen, want een van zijn koeien was op het aardappelveld gegaan. Het was ongeveer half twee in de middag geworden. Jan had zijn boterhammen al lang op en in verveling zat hij te spelen met een grote sprinkhaan, die hij - al te wreed - de vleugels geknot, een der springpoten geknakt en toen in een nest van rode mieren gelegd had. Hij had die rode „knapen” de indringer zien toetakelen, doch ook waargenomen, dat de sprinkhaan menige kleine vijand tussen de kaken had afgemaakt. Nog was hij er mee bezig, toen hij van verre Jan Beest op zich zag aankomen. Hij stond op en keek naar de koeien en naar het aardappelveld ; hij verwachtte weinig goeds. De baas had namelijk een groene teen (een twijg van een wilgenboom) in de hand en sloeg daarmee de toppen van de grashalmen en wilde penen (hoog opgroeiend onkruid met witte bloem en lange wortel) af.

„Wel, jongen, hebben ze eten genoeg ?”

„Ja, baas !”

„Hoe vindt jij het hier ?”

„Nogal gemakkelijk, baas !”

„Ei zo. Wat heb je gedaan ?”

„Op de koeien gepast, baas en eens op de dijk gekeken”.

„Wel zo. En waarom heb je niet wat distels weggestoken ?”

„Ik wist niet, dat ik het hier moest doen”.

„Ik wist niet ; ik wist niet ! Dat moet jij weten. In de klaver mag je het niet doen, heb ik je gezegd”.

„Ja baas ! en hier is jonge klaver”.

„Dus je gaat mij weer tegenspreken ! Alweer als je vader : brutaal als een dief, gemeen als een boef”.

Onderwijl waren zij gekomen, waar de koe enige diepe sporen in de aardappelen gehapt had.

„Zie je wel, dat je niet hebt opgepast, zoals het behoort. Luie schelm ! Ik zal...”

De beul greep hem en deed de teen zo duchtig op zijn rug neerdalen, dat hij voor zijn voeten kroop. De knaap had de onvoorzichtigheid, te zeggen : „Ik kan het niet helpen, dat er iets tussen u en mijn vader is voorgevallen”.

Woest en wreed mishandelde de vreselijk opgewonden man de ongelukkige en sleurde hem naar een diepe sloot, onder de uitroep : „Verzuipen zal ik je. Wat ? Jij mij aanklagen, nu je vader weg...”

„Als gij niet maakt, dat gij wegkomt, dan zal 'k oe verzuipen, gemene beul”, klonk het van de dijk en een man in grove, bruine pij, het hoofd gedekt met een zuidwester, de benen in hoge laarzen, gewapend met een scheepswabber, sprong van de dijk over de sloot, door een smalle strook weiland, rechtuit rechtaan op de beul af, die, geschrokken, stil hield. De woede en vastberadenheid, sprekend uit het oog van de man, die toeschoot, dreven hem op de vlucht.

„Ah, gij loopt, lafaard ! Een klein manneke slaan, dat durft ge ! Doe het mij eens !”

En tot Jan, doch eigenlijk, opdat de baas het horen zou : „Als hij oe ooit weer durft kwaad te doen, mijn manneke, zeg het mij maar hoor ! en hij zal niet lang uit zijn valse ogen kijken”.

Jan Beest was ver genoeg weg en de man ging heen naar de plaats, vanwaar hij gekomen was. Jan bleef alleen bij zijn koeien.

Het was half drie. Twee koeien kwamen met opgestoken staart bij Jan Beest het erf oprennen. De baas, de vrouw, de meid,

zij waren onmiddellijk bijeen, om te zien, wat er aan de hand was. Daar kwamen, ver uit elkaar, langs de weg nog enige koeien ; de andere liepen verspreid door de akkers, waar zij niet hoorden. De vrouw keek uit, of zij Jan niet ergens zag en maakte het ene vermoeden na het andere. Zij meende, dat de jongen een ongeluk overkomen was, terwijl de baas haar toevoegde, dat de kwâjongen stellig lag te slapen. De meid wilde er dadelijk heen om hem wakker te maken of te helpen of om de koeien bij elkaar te halen. Maar de baas, in woede ontstoken, joeg vrouw en meid het huis in met bevel er vooreerst niet uit te komen. Hijzelf ging in zijn kamer (hij hield er een kamer voor zich alleen op na), nam zijn geladen pistool en begaf zich op weg. Toen hij terugkwam, gaf hij te kennen, dat hij niets van de jongen ontdekt had. Allen, die op de hoeve waren, behalve hij, gingen met haken en harken gewapend naar de plaats waar de jongen de koeien „gewacht” had. Niemand vond hem of iets van hem. Alle sloten in de buurt werden onderzocht ; onder heggen, achter hoogten, overal waar het mogelijk was of gedacht werd, hem te kunnen vinden, zocht men. Men vond hem niet.

's Avonds liep door het dorpje het gerucht : „Jantje Fief is kwijt”. Iedereen was onrustig en er was geen gezin waar niet allerlei vermoedens werden geuit. Maarten van Natwerpen, hoe ruw hij de knaap ook kon bejegenen, had gezocht tot het donker werd en was in de late avond nog naar baas Goedegebure gegaan, om te horen, of de jongen soms daar was. Het was hem niet onbekend, dat Jan's vertrouwden in het oostelijk deel van de gemeente woonden. Wat bedroefde het hem, dat hij Jan van die goede lieden had weggenomen. Onderweg jaagde zijn geweten hem voort : Had hij het knaapje wel zo behandeld, als het behoorde ? Hij bekende : „Ik ben te driftig voor zulke kinderen, geloof ik. Kon ik maar anders zijn ? Hoe vaak heb ik mij voorgenoemen, hem zachter te behandelen. Telkens werd de drift mij de baas, en kon ik mij niet inhouden, als de jongen iets verkeerd deed. Was Jan Beest niet zulk een goede klant, dan had ik Jan gelaten, waar hij was. Maar de baas heeft het zo gewild. Wat die man tegen het knaapje in het schild voert, ik weet het niet. Heeft het manneke al iets goeds verteld in de acht dagen, die hij er geweest is ? De vrouw is goed, doch durft geen goed woord voor hem te doen ; kleine Frans houdt veel van hem ; dat is al de lof. Vraag ik naar de baas, dan heeft hij slaag gehad, of is afge-

snauwd. Dat heb ik van baas Goedegebure nooit gehoord. Zou het dan altijd aan Jantje haperen? Het was slecht, dat ik hem de eerste twee dagen slaag gaf, toen hij klaagde. Kon ik ook weten, dat Jan Beest zich op dat ventje zich zo zou uitleven? Wie weet of hem niet van alles bekend is. Ik vertrouw hem voortaan aan de knaap niet verder, dan ik het zie. Komt hij terecht, dan gaat hij er niet weer heen; dat mag dan schadelijk zijn, maar hij gaat niet meer".

In die en dergelijke gedachten verdiept, liep hij verder en naderde de hoeve van Goedegebure. Was 't wonder, dat het hem vreemd te moede werd, toen hij aan het doel van zijn reis kwam? Wat zou hij aan die mensen zeggen; wat doen, als Jan er eens was? Hoe ook, hij moest weten, waar de jongen uithing. Vreemd keken de eenvoudige mensen op, toen zij hem zagen binnentreden, zo in de late avond en met een ontsteld gelaat. Onmiddellijk was dan ook de vraag van de vrouwe: „Heb je slechte tijding, Maarten?" „Ja, dat heb ik net".

Alle huisgenoten stonden op eens met door schrik getekend gelaat om hem heen, als was hun plaats daar aangewezen.

„Is Jantje Fief hier niet?" vroeg Maarten, om toch iets te zeggen; hoewel hij de vraag wel achterwege had kunnen laten, toen hij de ontstelde gezichten zag.

„Neen", zei de vrouwe, „och och! wat is er met hem gebeurd?"

„Dat weten wij niet. Vanmiddag zijn zijn koeien naar huis gekomen en hij is nergens te vinden. Wij hebben overal gezocht, overal gevraagd en nergens ontdekten wij iets van hem.

„Waar mag hij wel zijn, de arme jongen? Was hij maar hier gebleven!"

„Gij had hem hier moeten laten", zei Goedegebure.

„Doch dat is eenmaal niet zo. Nu is de vraag: Waar is de jongen? Kan Jan Beest, of de vrouw, of de meid, of de knechts, of kleine Frans niet bedenken, wat er gebeurd kan zijn? Was er geen werkvolk in de buurt?"

„Och, niemand kan bedenken, wat er met hem is voorgevallen. De vrouw schreit, de meid heeft alles laten staan om te zoeken, de knechts ook en Fransje is huilende in slaap gevallen".

„Maar Jan Beest zelf, weet die niets? Zegt die niets? Heeft die niets gedaan?"

„Die zegt, dat hij het niet begrijpen kan. Hij heeft eens gelachen en toen zich in zijn kamer opgesloten".

„Zo, wat denk je nu te doen, Maarten?"

„Wat zal ik doen? Vragen helpt niet, want het hele dorp is in beweging. Gaat in het donker eens zoeken. De burgemeester weet het ook. Wij moeten maar tot morgen wachten".

„Waar heeft hij koeien gewacht?"

„Vlak bij de zeedijk in het westergat". (Op zijn zeeuws: „tèn westerdiek") „Heb je aan de dijk gekeken of daar niets is, waaraan je bemerken kunt, of hij soms daar in het water gevallen is?"

„Ja, gezocht en gevist".

„Verdronken, verdronken", klaagde de vrouwe.

Maarten verliet de hoeve, heel anders aangedaan, dan bij zijn aankomst.

Het gehele dorp ging ter ruste zonder Jantje Fief. Ook Jan Beest ging te bed, doch sliep niet. Was het wroeging over zijn wreedheid, die de slaap uit zijn ogen hield? Was het angst voor wraak van de ruwe zeeman, daar deze hem bedreigd had? Was het misschien een satanisch genoegen, dat de indringer weg was? Immers, hij meende, dat deze zijn vaders geheim omdroeg? Het daglicht was hem welkom geweest. Vroeg reeds was hij het bed uitgestapt en had zijn vrouw, vriendelijker dan gewoonlijk, een kop koffie gevraagd.

Nog een tijdlang werden er nasporingen gedaan, doch toen er hoegenaamd niets bekend werd, hield men het ervoor, dat Jantje in de Westerschelde lag. Dat denkbeeld bracht de gemoederen in gewone toestand en weldra sprak bijna niemand meer over de verlorene. Ja, toch werd er nog aan hem gedacht. 's Daags na de vermissing was Goedegebure bij Jan Beest aangelopen. Wat er tussen die twee gesproken is, wist niemand dan zij zelf; doch zeker was het, dat naderhand alle spraakzaamheid van Jan Beest verdween, wanneer Goedegebure hem naderde. Men sprak ook van een ontmoeting tussen hem en Toon Westveer. Het was of zijn vrouw een beter leven gekregen had. Zij vergat Jantje niet.

Nog iemand vergat hem niet. Was het knaapje niet door het armbestuur verzorgd? Ja, dominee was het.

Jarenlang had hem de gewone wezenverkoop en nog meer de slechte verpleging gehinderd. Zo gaarne had hij gezien, dat de netste gezinnen die kinderen opnamen. Doch hoe hij praatte en voorging, men vervulde zijn wens niet. Hij zelf had al drie meisjes bij zich in huis gehad om het gewone huiswerk te leren, van zijn

vrouw en lezen, schrijven en rekenen van hem. Hij had nu de vierde en dacht er aan, nog een verlaten kleine op te nemen. Meer vermocht hij niet, die van een gering inkomen moest bestaan.

Hem was Jantjes lijden bij Jan Beest ter ore gekomen. Hij had in de zaak iets vreemds gezien en dat bleef hij doen. Het gehele jaar nog werd door hem iedere zondag in het gebed de verloren knaap herdacht en werd Gods zegen en hulp over hem ingeroepen, ingeval hij nog leefde.

Enige malen had de dominee gewaagd van de ontzettende wroeging, welke iemand moest hebben, die oorzaak was van zulk een gebeurtenis. Er waren er ter kerke, die juist dan Jan Beest onder het gehoor opmerkten. Hoe echter de eerwaarde man naspoorde, ook hij moest het opgeven, daar hij van Jans bestaan niets kon ontdekken.

Toen de oudejaarsavond voorbijgegaan was, zweeg ook dominee's stem over Jan.

BIJ GOEDEGEBURE

Het was zondag 4 februari. Goedegebure zat in zijn woonkamer overluide te lezen. Zijn vrouw en zijn zoon Adriaan luisterden. Vader had een boek ter hand dat hem beviel en dat hij zeer geschikt achtte, om het de zijnen voor te lezen. Onwillekeurig verviel de huisvader daarbij in omschrijvingen en ophelderingen, die bij hem opkwamen. Dan legde hij het boek neer en sprak, voor zich ziende, verder. Thans lag „De Pastorie van Mastland” enige ogenblikken voor hem op tafel, d.w.z. : het boek rustte daarop met iets meer dan de helft, het ander gedeelte hing er overheen. Dat was gemakkelijk om het weer op te nemen, als de uitweiding voorbij was.

Lang had hij al gelezen en gesproken, toen hij opeens ophield en over zijn bril heen zijn vrouw aankeek : de waakhond bij het karnhuis (vertrek waar de melk wordt ontroomd) sloeg aan. Moeder begreep hem en zei : „Het zal Joost of Pietje zijn”. Joost was de knecht en Pietje de meid.

Vader las weer verder. Maar het was of de hond al heftiger werd, zo geweldig sprong hij op de ketting en zo kort en nijdig blafte hij. En niemand kwam aan de deur. Alweer hield vader Goedegebure met het lezen op. Hij legde het boek neer, keek nogmaals zijn vrouw aan en luisterde aandachtig.

„Het zou al heel brutaal zijn”, zei hij, „om op dit uur te komen stelen. Toch zou het kunnen. Ik ga eens zien”. Hij nam zijn stok met loden knop, zette zijn bril af en zijn pet op ; knoopte zijn boerenvest dicht en ging de schuur in. Daar luisterde hij aandachtig en keek door een luikje, dat hij openschoof naar buiten. Hij zag niets en ging behoedzaam het erf op. De hond bleef blaffen en toeschieten. Naar deze ging hij het eerst heen, om aan hem te zien waar onraad was.

„Het is dan toch zo”, zei hij bij zichzelf ; maakte de hond los en ging, deze met de linkerhand aan de ketting vasthoudende, naar de houtstapel, waarvan drie nachten te voren gestolen was.

De hond was bijna niet te houden en sprong om de stapel heen. Niet zodra had hij die sprong gedaan, of een akelige jammerkreet klonk in de stille avond door de eenzame streek.

Onmiddellijk trok de baas de hond terug en legde hem aan het hok. Daarna nam hij de dief op en droeg hem naar binnen. Deze had niets gezegd na de kreet en liet zich als een bewusteloze dragen. In het donker kon de baas niets bekends aan de opgenomen persoon bespeuren. Hij had een zuidwester op, een baaien buis en een bruin-bombazijnen broek aan. Hij was waarschijnlijk geen volwassene. Maar de baas kende geen jongen, die zo gekleed was.

Nauwelijks was hij bij de deur in het licht gekomen of hij riep: „Jan! jij, mijn jongen? Moeder! gauw: Jantje!” Op de vloer was een rij bloeddroppels zichtbaar.

Ja, het was Jantje Fief. In het woonhuis was hij op de vloer neergelegd. De hond had hem bij de hals gegrepen en daar een grote wonde gescheurd, door de ruk, welke de baas hem had gegeven. „Jan! Jantje!” riep moeder hem klagend toe. En onder het neerbukken: „Dood?”

„Neen, moeder! niet dood. Water en brandewijn... Gauw!”

Terwijl haar de tranen langs de wangen biggelden, had zij het gevraagde aangebracht en begon de wond te wassen. Bij het zien van zoveel bloed kreeg de goede ziel het te benauwd en nam de baas haar taak over.

„Wat zuiver pluksel, (watten) moeder! Helpen Adriaan!” Met een vochtige plukselprop en een zwachtel werd het bloeden gestuit. Moeder trachtte weer met brandewijn de ongelukkige bij te brengen en dit gelukte haar eindelijk. Toen de knaap de ogen open deed, wilde zij hem bestormen met allerlei vragen. Maar haar man beduidde haar, dat zij daarmee wachten moest. Haar bleef niets over, dan hem te wassen en met zachte woorden toe te spreken. Toen de vrouw hem de hand vrij liet, wees hij op zijn keel, waaruit zij opmaakte, dat hij niet spreken kon.

Joost, de knecht, was onderwijl thuisgekomen en kreeg opdracht, om met de riemwagen (gesloten wagentje wat aan riemen bevestigd was en die dienst deden als vering) de dokter te halen en die vooraf te vertellen, wat er gebeurd was, dan kon hij het nodige meebrengen. Na een uur was de dokter op de hoeve. Jan was inmiddels de huiskamer binnengedragen. Adriaan had voorgesteld het éénpersoonsledikant van boven te halen. Daar-

op had hij in het laatste najaar zelf zes weken gelegen toen een paard hem één van zijn benen had stukgeslagen. Er werd besloten zo te doen en Jan was het teerverzorgde lid van het gezin geworden. Moeder had gejammerd, telkens hetzelfde: Als zij in het voorhuis Pietje zag, sprak zij hardop in zichzelf: „Kind, kind! als je goede moeder, of je brave vader dat konden weten... maar daar lig je, arm schaap! Geen vader of moeder, geen broer of zuster: alleen op de wereld. Wat ben je diep ongelukkig, arme jongen! En hoe zal het verder met je gaan...? Dat nu juist die nieuwe hond... Onze oude Turk zou hem geen kwaad gedaan hebben; hij kende hem zo goed. Arm kind!” Pietje bevestigde alles en jammerde mee.

De dokter was gekomen. Hij onderzocht de wond en daarna de mond. Baas Goedegebure moest vertellen, hoe het gegaan was. De wond werd weer gesloten en Jan met rust gelaten. In het voorhuis moest dokter de handen wassen. De baas volgde hem daar.

„De wond zal gemakkelijk genezen”, zei de dokter”, maar de stem, de stem, dat is lelijker. Heeft hij hard geschreeuwd, en veel? En hebt u de hond met geweld afgerukt?” En het antwoord: „Nu, ik zal zien, wat ik doen kan. Joost zal iets meebrengen om te gorgelen en ook iets om te smeren. Onderhoudt dat goed, dan kom ik morgenmiddag eens zien”.

Trouw had de vrouwe de hele nacht gewaakt en gezorgd en 's morgens had de baas die taak overgenomen. De lijder had het hoofd geschud op de vraag of hij iets eten wilde; voor drank geknikt en alleen water gebruikt. Hij had niet geslapen en meestal zijn verplegers aangestaard. Hij had blijkbaar veel pijn, doch kermde niet.

's Middags drong dokter hem om enig geluid te geven; alleen een hees schurend geluid kon hij voortbrengen. Dokter zei niets, dat hopen of vrezen deed. Alleen verbood hij de patiënt enig geluid te geven. Hoewel moeilijk, toch at de lijder.

De volgende dag was het geluid sterker. Jan behoefde het bed niet meer te houden. Het ledikant verdween weer spoedig van de vloer. De genezing ging langzaam voort. Wie er de eerste dagen zo al eens aankwam lopen, zullen wij maar niet opsommen, hun aantal was groot. Alleen enkelen zullen wij vermelden. Ikzelf was de eerste.

Maarten van Natwerpen was reeds de eerste morgen, toen hij het hoorde, dadelijk van de tafel gestapt en naar de teruggekomen knaap gaan kijken. Het was vreemd, de overigens zo harde man, aangedaan en teergevoelig te zien, toen hij de toestand vernam. Hij kwam nog verschillende malen terug.

Dominee was opgetogen, als had hij een zoon teruggekregen, en roerend waren de woorden van dank en bemoediging, die hem bij de ontmoeting van de lippen vloeiden.

De armmeesters waren gekomen en spraken er van, de lijder naar Maarten van Natwerpen over te brengen. Maar Goedegebure zeide: „De jongen gaat niet anders dan genezen van hier.”. Het is licht te begrijpen, dat er allerlei gissingen in omloop kwamen nu Jan weer terug was en niemand wist van waar hij gekomen, of waar hij geweest was. Zelfs de naaste verzinsels van bijgelovigheid bleven niet uit. Verhalen, te dwaas om mee te delen, deden de ronde.

Wie er evenwel gekomen was, Jan Beest niet. Toen de meid hem het bericht bracht, snauwde hij haar toe: „Dat weet ik al. Wie zal de kwajongen nu weer te veel zijn? De ballast had beter weg kunnen blijven”.

Goedegebure had de zijnen aangeraden, Jan niet tot vertellen te zetten, vóór de dokter het toestond en allen hielden zich daaraan. Zelfs, toen hij al enkele woorden weer spreken kon, verboden zij het hem. De dokter had op de derde dag gevraagd of hij veel van zijn „verlorenzoonschap” te vertellen had en bij bevestigende hoofdknik hem verboden er aan te beginnen vóór het geschikt kon en dat tijdstip zou hij (de dokter) zelf bepalen. Het waren voor Jan moeilijke, harde dagen geweest. Hij had zoveel op het hart en hij moest het voor zich houden. Hoe gaarne had hij meegedeeld, wat hem op de tong lag. Als hij 's middags bij zijn goede verpleegster zat terwijl zij met hem over een en ander sprak, zonder dat hij er iets aan toevoegen mocht; zelfs niet als zij hem zo moederlijk zei, dat hij nu niet meer weg behoefde te gaan, dat hij het boerenwerk maar moest leren, dan had hij zo gaarne zijn mening erover gezegd. Hij ondervond, gedurende slechts weinige dagen, wat het betekenen moet, stom te zijn. Op het laatst begon hij te morren over de hardheid van de dokter en vroeg hem of het werkelijk nog niet kon.

„Nog niet, het zou je niet meevallen. Maar zondag, dan zullen we proberen en ik kom dan zelf luisteren”.

Op zondag, 18 februari, was in de woonkamer van Goedegebure de kachel warm opgestookt. Alles was „aan kant”; daar had de vrouwe voor gezorgd. Alle huisgenoten waren in hun zondagse kleding. Jan had zijn beste pak aan; dat zat op 4 februari in een doek, die hij bij de houtstapel had laten vallen, het was een schippers- of liever gezegd een visserspak. Op de tafel stond een mooi theeblad en daarop een keurig servies. Op een turfkoal in de thee-emmer naast de vrouwe stond een stenen koffiepote. Telkens goot zij op uit de koperen ketel van de kachel, tot de voorraad haar voldoende toescheen; waarna deze slechts te trekken had, om straks gedronken te kunnen worden. Goedegebure zat met Adriaan aan de ene zijde van de kachel, Jan naast vader aan tafel.

Aan de andere zijde van de „sleekachel” stonden twee leuningstoelen, de ene, evenals die van vader, bij de vader, bij de hoek van de tafel. Vader had ditmaal de oudste genomen, die hij in de zomerwoning (de keet) altijd had. Zijn winterstoel was bestemd voor de dokter en die van moeder, welke gewoonlijk rustend bij de wand van de kamer stond, zou de dominee in mogen zitten. Deze zou dan zó zitten, dat hij van kachel en tafel beide genieten kon.

Joost was met de riemwagen op weg om de dominee af te halen en Pietje scharrelde nog wat in het voorhuis. Alle aanwezigen vonden iets onaangenaams in de deftigheid, welke zij ten toon meenden te moeten spreiden, om de gasten te ontvangen. Het was reeds over vijven en 't liep naar half zes. De hond sloeg aan. Pietje ging op de uitkijk en zag Joost aankomen.

„Goed”, zei moeder tot haar, sluit jij (de luiken) dan stook ik de kachel op”.

Goedegebure, Adriaan en Jan, de laatste nog met een doek om het hoofd gingen naar buiten. Toen moeder de kachel verzorgd en de lamp opgestoken had, ging zij ook eens zien. Zij stak het hoofd buiten, toen de gasten uitstapten. Dominee bracht zijn vrouw mee, iets waarop de vrouwe niet had gerekend, doch dat wonder veel genoegen veroorzaakte.

„Pietje!” riep zij, „leg vlug een turfkoal aan en maak een stoof gereed, want mevrouw is er ook”. En naar buiten lopende: „Dag mevrouw, dag dominee! Kijk, mevrouw, dat is nu eens fijn, dat u met dominee meegekomen bent. Zo iets is in lange tijd niet gebeurd”. Na deze stroom van woorden klonk het vriendelijk:

„Goede avond, vrouw Goedegebure, hoe gaat het?”

Over en weer sprak gulle hartelijkheid. Pratende, stilstaande, onder allerlei uitroepen kwam men in het voorhuis (voorkamer).

„Hier, Pietje, riep de vrouwe; en toen deze zich vertoonde: „Hang „het goed” (overkleding) van mevrouw en dominee eens netjes weg.”

In de kamer kreeg dominee zijn plaats en mevrouw moest naast de vrouwe zitten. Druk pratende, schoof zij tussen mevrouw en dominee en weldra waren allen zo druk aan de praat, dat de komst van de dokter hen verraste.

Adriaan en Jan gingen naar buiten, om Joost bij het uitspannen te helpen. Als onverwacht kwam de dokter, zijn vrouw voor zich uit tronende, de kamer in. Daar ging een luide galm van verwondering op, want niemand had gedacht, dat mevrouw zou meekomen.

Het eerste halfuur was het een en al gezelligheid: praten, lachen, koffie drinken, sigaren en pijpen roken. Daar opeens verliet de vrouwe haar gezelschap, want zij bedacht, dat de gereedgemaakte maaltijd niet voldoende zou zijn. Zo ook had Pietje gedacht en zonder opdracht had zij de voorraad vermeerderd. Nu werd de tafel uitgetrokken en gedekt. Een stapel boterhammen op een schaal, een schaal met gesneden rund-, een schaal met rookvlees en een met ham, terwijl kaas en koek op een kleine tafel bij andere dingen gereed stonden. Al die drukte en overvloedigheid waren voor deze gelegenheid onvermijdelijk geoordeeld, hoewel anders de maaltijd altijd heel eenvoudig was. In haar eenvoudigheid meende de vrouw des huizes, dat zulke „grote lui” het zo gewoon waren en dat zij toch nu niet schriel voor de dag mocht komen. Er werd heel gewoon een boterham met rund- of rookvlees gegeten en naar de mening van de vrouwe hadden de gasten niet half genoeg gebruikt. De tafel werd afgenomen en in plaats van de eetwaar kwam drink-, peuzel- en rookwaar; te weten, niet één fles, maar wel drie tegelijk, en niet met gewone wijn maar van de beste soort. De gasten gevoelden zich onder dat alles toch geheel op hun gemak, daar zij zo iets telkens ontmoetten, als zij ergens op visite waren. Toen allen een plaats hadden en de mannen het niet eens konden worden over het inkuisen van de aardappelen, ging de dokter met zijn stoel bij Jan zitten en zei: „Zie zo, Jantje, jongen! nu is het jouw beurt.

Maar oppassen dat je niet te hard spreekt, vriendje! Wij allen zitten hier, de een al even nieuwsgierig als de ander, om het verhaal te vernemen van onze verloren zoon. Zal het mooi zijn? Ja, hè? Komaan dan maar: waar ben je geweest?”

En nu verhaalde Jan de gehele geschiedenis. Zijn verhaal boeide allen, die er naar luisterden; mevrouw van de dokter kon zelfs niet nalaten hem een zoen te geven en Pietje balde haar vuisten van ergernis.

Toch zou u, mijn lezers en lezeressen, zijn verhaal hier vervelen, want door allerlei vragen moest de verteller op de „rechte weg” gehouden worden. Daarom wil ik liever u vertellen, zoals hij later mij vertelde. Toen was zijn verhaal ongeveer als volgt: „Wreed werd ik door Jan Beest mishandeld; bijtijds nog door de mosselaar beschermd en, na weinige ogenblikken alleen geweest te zijn, door bewusteloosheid overvallen. Wat mij daarna gebeurde moest ik van anderen vernemen. Ik ben tot bewustzijn teruggekeerd.

Het was, of ik geslapen had, want mijn ogen gingen open, dacht mij. Maar het was toch ook weer niet, of ik geslapen had, want zo ben ik nooit wakker geworden. (Iets dergelijks van wat hij meende gedroomd te hebben, had hij mij vroeger uit een van mijn bibliotheekboekjes horen lezen; het „vers” had hij van buiten geleerd). Moeder stond bij mij in die slaap en ik lag op mijn bed. Zij keek mij vriendelijk aan, o zo vriendelijk. Haar hand legde ze mij op het hoofd en haar vingers voelde ik door mijn haar woelen. Zij begon te zingen. Wat klonk dat heerlijk mooi. Nooit had zij mij de woorden geleerd, nog nooit had ik haar de wijs horen zingen. Toch zong ik mee. En hoe verder zij zong, hoe liever zij werd. Zo was zij nooit geweest, zo blozend, zo flink rechttop, zo eenvoudig schoon gekleed met zulk een helder, wonderlijk oog. En terwijl zij zong en mooier werd, sloot zij mij in haar armen aan de borst en zweefde met mij naar een plaats van voor mij van uiterst geluk. Ja, het was of ik die zag; ik zag en hoorde duidelijk. Dit was haar lied:

*Mee, kom, mijn jongen! kom mee!
Droomt gij zo heerlijk, mijn schat?
Wiegt ge op de golven der zee?
Zweeft ge op het spattende nat?*

Groot en verruk'lijk, die zee,
Vriend'lijk voor wie haar bemint ;
U wil zij weldoen ; ga mee,
mee, o kom mede, mijn kind !

Zie, als de wind wakker speelt,
't Schip voor zich jaagt, als de meeuw,
't Vlak er in golfrijen deelt,
Dan groeit de zeeman tot leeuw.

Zoon, lieve zoon ! spoed er heen !
Werk ! tot uw borst zwelt van moed !
Ga en vertrouw op dien Eén',
Die er u immer behoedt.

En als de woedende orkaan
Bergen van water er maakt,
't Schip, dat u draagt, doet vergaan,
Weet, dat die Een dan nog waakt.

Grijnst ook de dood in 't gevaar,
Worstel en hoop dan, mijn kind !
Moed ! want Uw' moeder is daar,
Waakt bij 't geweld van de wind.

Nooit zult ge op 't zeevlak vergaan.
Moedig, mijn lief'ling ! kom mee ;
'k Draag in mijn armen u aan :
't Schip wacht u daar op de ree.

Zij liet mij staan op het schip. Op een ketting zette ik mij neer. Zij zweefde heen en knikte mij vriendelijk toe en groette mij van verre. Zij wuifde met de hand en wuivend verdween zij uit mijn ogen. Alleen dacht ik, alleen ! Ik hoorde het klotsen van de golven tegen de boeg. Het geloei van de wind klonk heerlijk bij het klappen van het touwwerk en de zeelucht wekte mij op. Er gleed een gloed van nieuw leven in mij. Ik gevoelde mij opgewekt om het lied te herhalen, dat ik nooit wilde vergeten. Maar bij het aanheffen van de eerste regel, trad Jan Beest op mij toe ; hij greep het eind van de ketting en sloeg mij in de zijde. Ik

gilde van pijn en woede. Ik wilde opstuiven, om hem met een zwabber...

Weg was mijn heerlijke droom. Vlijmende pijnen gingen mij door lijf en leden. Ik bewoog mij en trachtte mijn ogen te openen, doch ook dat was mij een last. O hoe leed mijn lichaam. Toen ik mijn ogen opsloeg, voelde ik iets kouds op mijn voorhoofd. Het gehele hoofd werd mij koud als ook het gehele lichaam.

Alles om mij heen was vreemd. Het was mij of ik nog droomde. Immers heel duidelijk hoorde ik het klotsen van de golven en het loeien van de wind. En was dat niet de heldere hemel daar boven mij ? Ging ginds niet de zon naar de zee ? Was dit niet de plecht van het schip en daar de mast en hier de ketting, en zie, die man : Jan...

Had ik gekund, ik had geschreeuwd.

Maar neen, alles, wat ik waarnam, was als in de droom. Alleen de man, die ik bij mij zag, was niet Jan Beest. Nooit had ik van hem die vriendelijke woorden gehoord, welke nu tot mij gesproken werden. Nooit had hij zich over mij heen gebogen, anders dan om mij af te beulen en deze man streelde mij de wangen en waste mij. Ik wilde hem de hand reiken, doch mijn rechterhand deed mij daartoe te veel pijn. Dit zag hij ook. Ik bood hem de linker. En terwijl ik die ophief, voelde ik mij in een deken gewikkeld. Hij verliet mij voor een ogenblik, na eerst iets vastgebonden te hebben. Dat was het roer. Hij kwam terug met een blikken vaatje, gevuld met water en bood er mij uit te drinken. Dat water deed mij goed. Ik herinner mij niet, dat ooit een drank mij zo heerlijk smaakte. Het eerste, wat ik zei, was : „Dank schipper ! dank”. En hij : „Waar doet het je pijn, mijn jongen ? Hier ?” Hij wees naar mijn borst. Eigenlijk deed het mij overal pijn en dit maakte ik hem ook duidelijk.

De man heeft mij verzorgd, zó goed, zó vriendelijk, als mijn vader het vroeger deed. Hij bracht mij in zijn roef en wilde mij doen eten. Hij keerde evenwel spoedig tot zijn roer terug. Helemaal alleen in die kleine ruimte, dat beviel mij niet. Ik kroop er uit naar hem toe. Toen kon ik zien, waar wij waren. Om mij heen alles water, doch in de verte land, dat ik evenwel niet kende. Dijken, met bomen en lage schorren, dat alles zag ik, doch wist niet, tot welk land, veel minder, tot welke gemeente het behoorde.

De schipper was niemand anders dan de mosselaar (visser) die mij bevrijd had.

Geloof mij, die schipper was mij dierbaar geworden, zoals eenmaal mijn vader het was.

Hoe verschilden toch de mensen. Jan Beest beulde mij af en wilde mij zelfs verdrinken ; Maarten kon niets verdragen of hij sloeg er op en was schier nooit tevreden, hoewel hij veel en veel beter was dan Jan Beest. Geen van die twee heb ik mogen lijden (verdragen, dulden) ; ik was bang voor hen en had nooit lust, om iets te doen, wat zij niet bevolen hadden. Maar deze man had in weinige ogenblikken mijn hart ingenomen. Wanneer had hij mij gezien, anders dan die middag op de dijk ? Wat had ik voor hem gedaan ? En hij sprak mij vriendelijk toe, de eerste maal, toen hij mij zag. Hij bevrijdde mij uit de handen van mijn beul, toen deze mij dreigde te vermoorden. Hij zou voor mij gevochten hebben, als Jan Beest niet laf weggelopen was. Hij heeft mij gewassen en geholpen. En toen ik had kunnen sterven in bewusteloosheid heeft hij mij opgenomen en verzorgd. En ik kon niets voor hem doen, terwijl hij nog altijd beter en vriendelijker voor mij werd ; terwijl hij niet ophield, voor mij te zorgen, als was het voor zijn eigen kind. Voor mij staakte hij zijn werk. Alleen voor mij hees hij het zeil.

„Hoe kom ik hier ?” vroeg ik hem, terwijl de westenwind bij schemering het scheepje in smaller wordend vaarwater voortjoeg.

„Dat zal ik zeggen. Die onmens heeft u bewusteloos geslagen en getrapt. En in plaats van terug te keren en te verbeteren, wat hij mogelijk in drift gedaan had, liet hij u liggen.

Wat had je toch gedaan ?”

Ik zei hem, dat ik mij van geen enkel kwaad bewust was, dan de enkele sporen in de aardappelakker.

„De slechte vent, hij liet u liggen en zou u van gebrek hebben doen omkomen, hoewel hij zijn hond zou verzorgen en oppassen. Wacht maar, wacht : eens zal 't hem berouwen, wat hij deed. Uw vader heeft hij niet aangedurfd, anders had die het al duur moeten bekopen”.

„Hebt gij dan mijn vader gekend ?”

„Ja, jongen ! heel goed, en wij samen kenden Jan Beest maar al te goed. Doch dat komt later”.

„Weet gij dan ook, dat er tussen vader en Jan Beest iets is voorgevallen?”

„Hoe weet gij dat, knaap? Wie sprak u daarvan?”

„Wel Toon Westveer”.

„En wat zei hij ervan?”

„Niets dan dit ene: „Er is iets gebeurd tussen hem en jouw vader”. Meer kon ik niet van hem te weten komen. Het berouwde hem zelfs, dat weinige gezegd te hebben. Gij weet er evenwel meer van, nietwaar? Och, zeg mij, wat het was”.

„Neen, mijn jongen! vraag daar niet naar. Evenmin als Toon, kan of mag ik daarvan iets zeggen; een belofte bindt ons. Ik heb het oog op u gehouden, ik heb gezien, hoe gij waggelde op de benen en dat gij neerzakte op het land. Hoe alleen, hoe verlaten lag ge daar. Zelfs het dier had meelij met u. Een koe met een witte rug kwam op u af. Ik dacht zij zal u leed doen en snel als mijn benen mij dragen konden, liep ik de dijk af. Dieren evenwel zijn niet wreed, dat zag ik. De koe likte u de hand en de wangen en verliet u eerst, toen zij mij gewaar werd. Ik vertraagde mijn loop, toen ik het dier menselijker zag, dan de mens. U lag daar zo hulpeloos. Ik bedacht, dat gij geen ouders meer hebt, dat vreemden u moeten verzorgen. „Welnu”, dacht ik, „Sjef de Rok! gij zijt het knaapje niet vreemder dan zij. Neem het op, help het en doe wat gij kunt, om het in het leven te bewaren”.

Ik heb u op mijn armen aan boord gedragen. Op mijn bed heb ik u gelegd; ik heb getracht u te verwarmen en u de oogleden gewreven. Onze hemelse Vader heb ik om hulp gebeden, doch wat ik ook deed, gij bleef liggen als een dode. Ik dacht, dat het u te benauwd was in mijn kleine roef en heb u daarop in de frisse lucht gebracht. En toen ook daar geen leven in u kwam, en ik aan een dokter dacht, wist ik niet, wat te doen. Zoude ik u dragen naar het dorp Kruiningen, bijna een uur ver? Dat kon u het leven kosten. Kon ik ergens heen varen, naar een dorp aan de Schelde, waar een dokter was, naar Hoedekenskerke? Dat was evenwel in de wind en zou dus lang duren; ook zou ik het roer niet kunnen verlaten, om u te helpen. „Ga naar uw eigen dorpje”, sprak ik tot mijzelf; „het gaat voor de wind; binnen korte tijd zijt gij er en dan kan de dokter, die gij kent, hem helpen. Hij zal u raad en hulp bieden”. Ik heb het zeil gehesen en nu zijn wij op weg naar mijn dorpje. Wat ben ik blij, nu ik u weer in leven zie. Zeg mij: „Waar voelt ge pijn?”

Ik trachtte hem gerust te stellen door de pijn lichter op te geven dan zij was.

„Het zal wel beter worden”, zei ik hem „de pijn is niet zo erg”. „Neen, manneke ! wind er maar geen doekjes om, het is erger, dan gij zegt. Ga in de roef, want het wordt hier voor u te koud. Ziet gij ginds dat torentje boven de dijk ? Daar zijn wij thuis ; daar woont mijn vrouw en mijn Charlesken. Zij zal wel vreemd opkijken, als zij mij ziet komen, doch dat is niet erg”.

Hij nam mij bij de arm en leidde mij in de roef. „Waar zal ik nu terecht komen ?” vroeg ik mij zelf af. „Hoe zal het zijn bij die goede mensen ? Wat breng ik hun een last aan. Kon ik terug, ik deed het”. Doch de gedachte aan Jan Beest joeg mij als een huivering door de leden.

Ik had te vechten tegen de slaap, die mij wilde overweldigen, en hoe ik hem bekampte, hij was mij de baas nog vóór dat het scheepje aan wal lag. Koud, door en door koud, was ik op het ogenblik, dat ik mij voor ik insliep, nog herinnerde. Weer weet ik niet, wat mij verder overkwam, dan uit de mond van de vissersvrouw.

Het dorp, waar wij aangekomen waren, lag even over de grens in België.

„Mijn man dacht u gereed te vinden, om met hem op te stappen, doch vond u in diepe slaap”, zo vertelde mij de vissersvrouw. „Hij wekte u niet, daar hij u te warm achtte. Het zweet kon hij u van het gezicht wissen. Hij zond een man tot mij. En toen ik aan boord kwam en hem ontsteld aanzag, heeft hij mij uw lijden verteld, heeft hij op de wrede booswicht gescholden, die al deze ellende over uw onschuldig hoofd heeft gebracht. Toen liet hij mij met u alleen. Hij was spoedig terug, want hij wist, dat onze kleine Charlesken nog niet lang in slaap was en alleen te bed lag. Hij heeft de dokter gehaald. Deze is gekomen, heeft u de pols gevoeld en alles aangehoord wat u overkomen was. Gij zoudt zware koorts kunnen krijgen, zei hij. Gij moest in dekens gewikkeld, in ons huis gedragen worden. Daar hebt gij te bed gelegen en veel hebt gij geleden, mijn kind ! Ik heb u verzorgd, de dokter heeft u mogen genezen en kleine Charlesken heeft u het eerst weer doen lachen, niet waar Charlesken ?”

Het lieve jongetje lachte, vleide mij, door mij de hand te strelen, en scheen gelukkig te zijn met de grote speelmakker, die zijn vader voor hem had meegebracht.

Vijf dagen was de schipper van huis geweest om de kost te verdienen voor vrouw, kind en voor mij. De mensen waren arm en toch verzorgden zij mij zo liefderijk. Toen hij terugkwam was ik op de vloer en na zijn twee volgende reizen was ik zo goed hersteld, dat ik bij hem aan boord kon gaan. Dit beviel mij uitstekend ; mijn vurigste wens werd er door vervuld.

Waar zijn wij al niet heen geweest ! Alleen de plaats, waar hij mij gevonden had, scheen hij te vermijden. Niet eenmaal zijn wij in de streek, waar men mij kennen kon, bij dag aan wal geweest.

Hoe lief was die vrouw voor mij : eten en drinken, hetzelfde als zij. Zij maakte mij kleren, want ik had niets dan mijn koeienwachterspakje. Zij scheen met haar man afgesproken te hebben, dat ik niet meer zou weggaan, want mijn oude pakje mocht ik niet meer dragen. Ik kreeg een bruine broek, een baaien wambuis en een zuidwester. Een grote „pijjakker”, zo noemde zij een Friese jas, heeft zij tot een warme jas voor mij vermaakt. Van wie zij dat grote kledingstuk had weet ik niet. Ook een daags pak heeft zij voor mij er uit gemaakt. Voor ondergoed heeft zij eveneens gezorgd.

Dat Charlesken was een lief jongetje, vijf jaar oud. Hij hield echt veel van mij. Nooit speelde hij als wij thuis waren met anderen, dan met mij. Hij heeft op mijn rug gereden, met mij gerold, kopje gebuiteld, gewandeld, gepraat en verteld, honderd uit. Eerst kon hij mij slecht verstaan doch spoedig kon ik evengoed Brabants spreken als hij. Het was een lust om te zien en te horen, hoe hij in de handjes klapte en schaterde, als hij bemerkte, dat ik verkeerd sprak. Hoe dikwijls heb ik hem van Jan Beest en van mijn koeien moeten vertellen. Als het van Jan Beest was, hield hij mij de hand vast, als vreesde hij, dat mij weer zo iets zou gebeuren, en iedere keer zei hij dan : „Niet weggaan Jantjen ! Niet weggaan !” Hierop heb ik nooit veel gezegd, want ik wist dat niet. De mensen waren er goed voor mij, o zo goed en dan dacht ik, dat ik weer terug zou moeten.

Eens, in het eerst, kwam de pastoor en vroeg mij alles af. Alles heb ik hem moeten vertellen. Hij was een beste man. Ik lag te bed. Hij kwam bij mij zitten. De vrouw zat te breien bij de tafel. Hij nam mijn hand in de zijne en hoorde mij aan. „Arm kind ! zei hij, „wat heeft men u daar wreed behandeld. Maar het zal wel beter worden, als gij slechts braaf en eerlijk zijt”. Hij vroeg mij, van welk geloof ik was ; en toen ik het hem vertelde, vrij en

rond, dacht ik, dat hij niet meer zo vriendelijk zou zijn. Toch bleef hij. Hij tikte mij op de wang en streek mij de hand langs het voorhoofd en zei heel vriendelijk: „Dat is goed, kind! evenals uw ouders, niet waar? Denkt gij nog wel aan hen en bidt gij wel eens voor hen? Gij hebt immers veel van hen gehouden?” Toen heb ik geschreid, want hij zei het zo hartelijk, dat mij het gemoed vol werd. Hij nam zijn zakdoek en wiste mij de tranen af, terwijl hij mij troostte: „Dat is edel, mijn jongen! Kinderen, die hun ouders zo lief hebben, zal God niet verlaten. Hij is een Vader voor armen en verlatenen”. En toen ik van de droom verhaalde, waarin mijn moeder mij op het schip bracht en mij haar lied voorzong, wreef hij zich met de zakdoek langs het hoofd en zeide: „Verder weet ik alles. Ik kom nog wel eens zien, beste jongen!” Hij legde nog het kussen en de dekens recht en vertrok. Eens kwam hij, terwijl de schipper thuis was en vroeg: „Wat zult ge verder met de knaap doen, Sjef?”

„Ik zal hem bij mij aan boord houden, heer Pastoor! Hij kan bij mij blijven als hij wil en zal het niet slecht hebben”.

„Dat is alles goed en wel, Sjef, maar zult gij aan de armmeesters te Waarde bekend maken, waar hij is?”

„Mensen, die hem karig en slecht behandelen, moeten die nog weten, waar hij is, heer Pastoor? Mij dunkt, zij zullen blij zijn, als hij wegblijft”.

„Te denken, dat allen slecht zijn, dat is verkeerd van u, Sjef! Neen, neen, gij moet bij gelegenheid bekend maken, waar de jongen is”.

„Ja, heer Pastoor, als gij meent, dat het zo moet, zal het wel waar zijn.”

Toch heeft de schipper de gelegenheid ontweken, met opzet geloof ik, want nooit zijn wij bij dag hier onder de wal geweest. De pastoor was overigens een beste man. Ik geloof niet, dat er iemand in het dorp was, die niet veel van hem hield. Maar daar waren ook slechte mensen. Op een avond al laat was ik aan boord om te slapen; hoewel wij aan de wal lagen en het de gewoonte niet was, dat iemand aan boord sliep. Maar er was familie overgekomen en omdat ik niet bang was, werd het zo geregeld. Ik sliep nog niet vast en voelde, dat het schuitje bewoog. Er kwam iemand aan boord. „De schipper zal even komen kijken”, dacht ik bij mijzelf. Een ogenblik bleef het stil; doch kort daarop kwam er weer beweging. Iemand stapte op de plecht

en in het ruim. Daar hoorde ik wat gestommel. Nieuwsgierig, wat de schipper kwam doen schoof ik het luik op zij. De schipper scheen erg te schrikken, want hij sprong op en ging aan de haal. Ik sprong in het ruim, om te zien, wat er gebeurd was. En wat vond ik? Een zakje, een hoopje spanen en krullen, een fles en een sterke petroleumlucht. Toen ik mijn klompen aangeschoten had, trapte ik op een lucifer, die ontbrandde. Deze was de vluchteling bij het opspringen waarschijnlijk uit de hand gevallen. Nadat ik mijn pij-jakker aangetrokken had, liep ik de wal op en waarschuwde de schipper. Wij konden het niet bewijzen, maar vast was het iemand, die hem zijn behoorlijke kostwinning en stevig vaartuig misgunde.

Had ik geslapen, ik zou met het scheepje in vlammen zijn opgegaan. De schipper is verder aan boord gebleven. Dromen zijn bedrog, dat wist ik, maar toch dacht ik dadelijk aan het woord, dat mijn moeder zong. Heel duidelijk kwam het mij weer voor de geest: „Nooit zult gij op 't zeevlak vergaan”. Ik verzeker u, dat die herinnering mij goed deed; zij bande alle vrees. Dat ons vermoeden niet ongegrond was, bleek later. Eens zat ik te praten met de knecht van de turfschipper, die met ons aan de wal lag. Het was hoog water. Op het sluitstuk van de beschoeiing had ik mij neergezet. Een klein beetje rustte ik daarop en zat wel wat gevaarlijk, dat is waar; want onder mij had ik de tros van het turfschip, terwijl ik daar ook het linkerbeen op hield. Maar och, ik had al zo dikwijls rustig enkel op zo'n tros gezeten en er was hier geen gevaar te duchten, daar alles stil en vast lag.

Terwijl wij aan het babbelen waren - de knecht poetste zijn schoenen - kwam bedoelde vent voorbij. Ik ben nog boos op hem. Hij had bepaald gezien, hoe weinig er nodig was om mij te doen vallen, en hij liet mij vallen, de valsaard. Hij deed of hij met alle aandacht naar ons keek en de tros niet zag, die op het pad lag. Hij zorgde evenwel, dat hij er over struikelde en tegelijk er flink tegen schopte. Hij viel en ik viel, maar ging „kopjen” onder. „Zwem”, schreeuwde de knecht, toen ik boven kwam. Hij sprong in de boot en hielp mij aan boord. De valsaard deed of hij een handje wilde toesteken, doch had mij mogelijk gaarne zien verdrinken. Wij hebben hem echter de mantel geklopt, zoals hij verdiend, doch zeker wel niet verwacht had. De knecht had goed gezien, dat het opzet was geweest, zei hij, en in mijn nat

pak vloog ik hem aan en mijn makker mee. Dat de kerel mij later gans niet uitstaan kon, was te begrijpen en het stond duidelijk op zijn gezicht te lezen, als hij mij ontmoette : „Wij vinden elkaar wel”. Gelukkig is hij nooit in de gelegenheid geweest.

Ik heb het opperbest gehad bij de schipper. Als ik het verdiende, strafte hij mij, en die straf was gevoelig, al bestond zij niet in slagen en schoppen. Geslagen heeft hij mij nooit. Geregeld voer ik met hem mee. Lief en leed heb ik met hem gedeeld. Veel heb ik gehoord en gezien en heel wat ontmoet. Dikwijls ging het voor het windje en had ik dol veel schik in mijn leven ; maar een paar malen heb ik het er ook zien spannen.

Het liefste, wat ik deed, was mee uit jagen gaan, beter gezegd : uit stropen, want een stroper is Sjef in zijn hart. Hij had een tweeloops jachtgeweer en een karabijn aan boord. Ging ik mee, dan was de karabijn mijn wapen. Op de schorren daar ging het er op los ; meestal bij maneschijn, hoewel Sjef wel zo brutaal was dat hij er overdag ook op uitging.

Eens was hij alleen uitgegaan en had mij aan boord gelaten met order, om goed naar hem uit te kijken. Lange tijd had hij geschoten alsof hij mijnheer de baron op eigen landgoed was. Op zijn rug hingen verschillende vogels en een haas. Goed keek ik uit, want ik begreep, dat hij mij niet meenam, omdat hij de zaak niet vertrouwde. Daar opeens, kort nadat hij geschoten had, zag ik hem aankomen, achtervolgd door twee politie-mannen. Lopen, zoveel hij kon. Dadelijk smeerde ik een bonk klei over het nummer van onze hooggaars en eveneens over dat in het zeil. In een oogwenk had ik dit gehesen, de boom buiten boord gehangen, de fok gereed gelegd en het touw van de dreg in handen genomen, om die vlug uit het slijk te kunnen lichten. Mijn schipper klom aan boord, terwijl ik de dreg lichtte ; smeed wild en geweer in 't ruim en duwde met de boom het scheepje van wal. Hartelijk lachtte hij de politie uit, die ons stond na te kijken.

„Dat hebt gij goed begrepen, Jan”, zei de schipper, terwijl ik danste van pret. „Dat is handig. Ik zal het moeder en Charlesken vertellen, die zullen er schik van hebben. Gij krijgt een paar flinke wanten (handschoenen), als wij thuis zijn”. Ik heb ze gekregen ook. Maar het kon er ook spannen, zeide ik. Laat mij daar iets van vertellen. Eens, het was 's weeks voor Kerstmis, lagen wij met nog enige vissers en schippers te Walsoorden aan de wal. Er lagen schepen op de ree. Daarbij was een brik, geladen

met Amerikaans spek. Zij moest naar Antwerpen. 's Nachts was uit het westen een storm komen opzetten, die in de morgen nog opstak. Hoe lagen die grote schepen te dansen ! Dat ging op de voor- en dan weer op de achtersteven, rechts, links, heen en weer, evengoed als onze kleine schuitjes.

„Die brik krijgt het te kwaad”, zei een oud zeeman, die te Wals-oorden woonde.

„'t Mocht wat”, meende één der vissers.

„De brik heeft goed tuig, dat kun je denken. Zo een zal het niet sekuur aan boord hebben, dat kun je begrijpen”, merkte een ander op.

„Nu”, zei de oude, „dat is juist niet zeker. Hij schijnt op 't ruime sop al knap voor zijn broek gehad te hebben. Hij ligt me te vreemd vastgesjord. Ziemaar, de kapitein schijnt het zelf ook niet te vertrouwen, want een boot wordt in de davits (gebogen stangen waarin de sloepen hangen) omgesjord. Ziet gij wel. Ja, al klaar : straks gaat hij”.

„Geen nood”, meende weer een ander.

„Ik houd het met u, oude !” zei Sjef, „hij heeft het kwaad”.

Nog een poos werd er geredekaveld over meer of minder gevaar voor de brik. Zij slingerde en stampte maar voort, terwijl de storm met het want (touwwerk) speelde, als met de haren van iemand, van wie zijn hoed is afgenomen. Aan boord was alles in de weer. Horen kon men het niet, dat de kapitein naar alle zijden zijn bevelen gaf, doch men kon het zien.

Wij zouden een „kom” koffie gaan drinken.

„Daar gaat hij”, riep ik en werd uitgelachen. Maar de oude zei als ik. En werkelijk, daar ging het schip. Men werkte met een ander anker, doch dat hield niet. Het schip sloeg op zij. Daar ging het. Het roer scheen te zullen heersen, maar na weinige ogenblikken begon het schip te wenden en te keren en dreef als een speelbal van storm en golf, voor de wind af.

Aan de wal werd beraadslaagd, wat te doen. Eindelijk besloot de oude met Sjef en nog twee anderen er op los te gaan. Ons vaartuig was het sterkste, meende men, en Sjef stemde toe. Mij wilde hij aan de wal laten, doch daar wilde ik op mijn manier niets van weten. Aan zeil bijzetten had ik niet gedacht, dat kwam mij onmogelijk voor. De zeelui evenwel hesen er een flinke lap bij, die zij sekuur vastmaakten. Ik had nooit geweten, dat men met zulk een scheepje zoveel kon uitvoeren.

Het vloog als een pijl van de boog de brik na, die al tweemaal aan de grond gezeten had, voor wij vertrokken. Eindelijk bleef ze voorgoed zitten. Wat slingerde en kraakte dat schip en wat zweepte dat want!

De zeilen vlogen als flarden om en van de ra's, terwijl de stengen van de masten gerukt werden en het schip zich aan stuk wrong.

„Daar blijft hij”, zei de oude.

„Ja”, bevestigden de anderen.

„Te loevert om bijhouden, te lij vóór aan boord”, kommandeerde de oude. (De Westerschelde heeft in haar banken eigenaardige werking en hinderpalen).

„Te loevert om bijhouden, te lij vóór aan boord”, was het antwoord van Sjef, die het roer hield.

Aan boord van de brik had men al begrepen, dat het zo zou gebeuren. Daar stonden drie stevige kerels elk met een lijn gereed. Juist toen wij op weinige meters afstand de voorsteven met gestreken zeil naderden, werd een lijn opgeworpen, een tweede volgde. Men vierde aan beide einden. Onder het vieren zwaaide de hoogaars om de voorsteven van de brik bij. Dat opzwaaien was voor ons een gevaarlijk ogenblik. Een grote golf liep ons te loevert en wij kregen wel een halve voet water aan boord, dat ik mocht uitpompen. Toen wij in het opper lagen, werd er te lij van de brik ingepalmd en kwamen wij dicht aan de steven. Het schip werkte en „zoog” zo, dat wij niet geheel bijleggen konden.

„Dat is weg, kapitein!” schreeuwde de oude.

„Ja”, riep deze, „daar komt niets van terecht”.

En toch was hij in het eerst niet te bewegen om het schip te verlaten. Eerst wilde hij alle pogingen doen om het vlot te krijgen, wat na ontzettende krachtsinspanning onmogelijk bleek te zijn. Het was alsof hij bij zichzelf zei: „Zal ik hem alleen laten, die ik zo na aan zijn doel heb gebracht?”

Het kostte hem veel moeite om te scheiden van zijn schip.

Eindelijk toen het gebroken was en de storm nog opstak, besloot hij bij ons aan boord te komen. Wij kregen een flinke hoeveelheid spek in. Rijk beladen met spek en nog rijker met al de schipbreukelingen en hun kostbaarste bezitting, liepen wij behouden te Fort Bath binnen.

Daar werden wij met gejuich ingehaald. Ik heb er mij moeten verbergen, alsof ik gestolen had. Ik ben niet van boord afgeweest, omdat ik vreesde, dat iemand mij kennen zou.

Wat het loon voor de redding geweest is, weet ik niet; maar wel, dat wij en de andere schippers lang spek gegeten hebben. Nooit zal ik vergeten, hoe groot het gevaar was voor de bemanning van de brik en ook voor ons.

De gehele maand januari hebben wij om de vorst aan de wal gelegen. Ik heb er gespeeld en gevochten; ik was er thuis. En toch dacht ik dikwijls aan allen die te Waarde goed en kwaad voor mij geweest waren. Soms verlangde ik naar hen.

Eens op een avond kwam de pastoor. Hij praatte wat met de schipper en de vrouw; hij speelde met Charlesken en liet hem rijden op zijn knie. Mij plaagde hij wat met mijn Zeeuwse spraak, die hoewel zelden, toch nog met een enkel woord voor de dag kwam. Eindelijk zei hij: „Wat hebben de lui te Waarde gezegd, Sjef, toen gij het bekend maakte, dat Jan hier is?”

„Zij weten het nog niet, heer pastoor! Ik ben er nog niet aan de wal geweest. Het zou enkel daarvoor zijn, dat ik er aan de wal ging...”

(Sjef had mij altijd voor een aangenomen knaap van een kennis doen doorgaan).

„Vroeger was het toch niet daarvoor en toen kwam gij er wel aan de wal. Neen, man! dat is het niet. Gij zoudt het liever zo laten, dat begrijp ik wel; maar dat kan en mag zo niet. Als gij het niet gaat zeggen, zal ik schrijven”.

Sjef beloofde, dat hij, zodra het ijs uit de rivier zou zijn, te Waarde zou aanvaren en met de armmeesters over Jan spreken. Vóór evenwel de dooi het ijs opgeruimd had veranderden de zaken. De broer van Sjef verdrong bij het schaatsenrijden en liet zijn vrouw en twee kinderen arm na.

Na het eten - het was de 29e januari - zei Sjef tot mij: „Jan”, gij weet, dat ik naar Waarde moet gaan zeggen, dat gij hier zijt. Ik heb daarin weinig zin, want ik begrijp wel, dat gij dan niet hier zult mogen blijven en ik zou die lui lelijke dingen zeggen. Het spijt ons wel, doch het moet zo, mijn jongen! Peer van mijn broer is dertien jaar en die kan bij mij aan boord komen, als gij weg zijt. Ik zal je aanstaande zondag naar Fort Bath brengen en ga dan zelf naar huis”.

Ik had dikwijls van de Goedegebure's verteld. „Ga naar die mensen het eerst”, zei hij, „die zullen u wel voorthelpen”.

Zo kwam de vierde februari. Het was wel koud, maar toch mooi weer. Het waaide een aardig briesje; de vrouw en Charlesken zouden ook meegaan, want het speet hun, evenveel als mij, dat ik weg moest. De wind liep meer naar het noorden en wij waren later in Bath, dan wij gedacht hadden. Ook hadden wij zoveel nog af te spreken bij het afscheid, dat het al donker begon te worden. Charlesken huilde, zijn moeder ook en ik niet minder. De mensen op de wal keken ons vreemd aan, dat wij zo treurig van elkaar scheidden. Ik moest beloven om spoedig te schrijven. Ik heb het beloofd, doch eerst de 19e februari gedaan.

De dijk en bekende wegen volgende, ben ik hier aangekomen. Hiermee zullen wij Jan zijn verhaal eindigen en u nog even terugvoeren bij Goedegebure, op de avond, dat hij al deze dingen, met nog meer, bekend maakte. Van dat meerdere deel ik nog het volgende mee. Hij kreeg van de vrouwe op „zijn dak”, omdat hij niet geschreven had, terwijl hij toch zo dichtbij was en wel wist, dat zij van hem hield.

„Ja, dat wist ik wel”, zei Jan, „maar dan was het dadelijk bekend geweest waar ik was. Dan zou ik weggehaald worden zijn en misschien weer bij Maarten gedaan, om de koeien van Jan Beest te wachten. Als ik daaraan dacht, wilde ik, net als de schipper, dat niemand hier wist waar ik was”.

„Daar is wel wat van aan”, erkende de vrouwe.

„Heb je geen enkele kennis gezien of ontmoet in al die tijd?” vroeg dominee.

„Eens te Antwerpen heb ik Ko Kipaar (Pekaar, een schipper van Waarde) gezien. Hij lag er met mossels. Ik kroop maar wat weg of ging met mijn rug naar hem toe staan”.

„Slimme zeerob”, lachte dokter.

„Zou je nog op zo'n mosselaartje willen varen?” vroeg Adriaan.

„Dat is er naar”, antwoordde Jan, „bij Sjef wel. Maar bij alleman zomaar, daar zou ik eerst eens goed over denken. Met een groot schip naar zee, dat zou ik graag willen; dan had ik mijn zin”.

„Hoor nu eens aan”, zei dokter, „zijn dorpje is hem te klein. Dat wil misschien zomaar rechtuit, rechtaan naar Londen. Ja! ja! maar je bent er nog niet. Eerst nog wat pap eten, baasje! en ook eerst nog een keer of wat een verlengstuk aan de broekspijpen. Die zijn nog te kort voor een flink matroos”.

„Niet weer naar zee, mijn jongen. Het loopt daar te vlug op een verdrinken”, waarschuwde de vrouwe.

„Aan land kan men ook best verongelukken. Zie maar eens hoe slecht ik er afgekomen ben, de eerste de beste avond dat ik weer aan land was”.

„Van wie is de rijksdaalder, die je aan moeder hebt gegeven?” vroeg Goedegebure.

„Van Sjef. Ik deed het liever niet, want de mensen hadden mij meer goed gedaan, dan ik verdiende. De vrouwe heeft hem in mijn zak gestoken, toen ik hem niet aannemen wou”.

„Arme mensen!” zuchtte dominee. „Gij zijt wel bij brave lieden aangekomen, Jan! Allen zult gij het wel met mij eens zijn, dat wij op ons dorp met een echte booswicht te doen hebben, die verdient gestraft te worden. Het gaat niet aan, een kind zo te mishandelen. Waarom hebt gij mij niet uw nood geklaagd, Jan? Dan zou het zover niet gekomen zijn”.

„Ik durfde niet, dominee! Ik begon te denken, dat haast alle mensen boos op mij waren en dat ik geen meelijden waard was. In die negen dagen bij Jan Beest heb ik meer geleden, dan in heel mijn vorig leven. Als kleine Frans mij naliep, was ik blij. Neen, vrouwe! niet één keer heb ik mijn boterhammen smakelijk opgegeten. Dat was hier anders”.

„Alles goed en wel”, meende dominee, „maar de booswicht mag niet ongestraft blijven voor zoveel boosheid. Wat dunkt u Goedegebure en u dokter?” Ook die meenden, dat er beraadslaagd moest worden wat men kon en moest doen. Dominee nodigde ze uit, om op een middag nader de zaak te bepraten en te regelen. Jan vroeg dringend, om het er bij te laten.

De avond was door allen genoeglijk doorgebracht. Het was laat geworden zonder dat men het bemerkte.

Naar gewoonte en gebruik nodigden de vrouwen elkaar herhaaldelijk te gast. Men scheidde als goede eenvoudigen altijd doen. Jan bleef bij de Goedegebures. Deze wilden van geen weggaan horen, als het geschikt kon worden.

En het werd gemakkelijk geschikt.

Later heeft dominee deze verpleging van Jan altijd genoemd als een voorbeeld voor wezenverpleging. „In zulke gezinnen moesten de ongelukkigen opgenomen worden”, zei hij. „Ware mensenzelfde en geen winstbejag moest de kinderen opnemen”. Jan had zijn vrijheid van spreken terug.

De volgende dagen had het gehele dorp het verhaal van Jan's wedervaren op de tong. Alleen werd er wat bij gedaan en veranderd, zodat hij zelfs in Engeland geweest zou zijn met een groot schip.

En met de vinger wees men in de richting van de woning van Jan Beest, of het oog van de dorpelingen werd onwillekeurig daarheen gericht. Bij weinigen vond de woestaard een vredige plaats. Wie „niet onder hem zat”, meed hem. Wroeging vergezelde hem op zijn schreden. Loodzwaar is de last van verfoeiing, als die drukt, zoals hij Jan Beest drukt.

Jan moest bij Maarten komen en toen hij er was zat Sanne met een grove kous om de arm te luisteren, zonder een stop te leggen. De mond die zo ruw kon schelden, stond open. Het oog, dat zo woedend kon flikkeren en zo dogachtig kon dwalen, dreef in een glinsterend vocht, dat uit medelijden opwelde. En Maarten sprak zichtbaar, doch onhoorbaar de kleine verteller na, en zijn armen lagen gekruisd op de tafel, zonder uit elkaar genomen te worden, anders dan om de kachel op te stoken. Hoe was het daar veranderd! Werd er niet alleen om hem saliemelk gedronken? Werd daar niet om hem het werk gestaakt? Werd er niet om zjinentwille gebroken met Jan Beest en werd hij niet hoog boven deze verheven? Daar was bij die mensen door meelij een betere behandeling gereed gemaakt voor hen, die nog éénmaal hun huisgenoten zouden worden, zoals Jan het geweest was. Al kwam hij niet meer inwonen, toch kon hij komen, zo dikwijls hij wilde. Hij maakte er echter niet vaak gebruik van, want veel tijd had hij niet vrij.

Sjef was na ontvangst van de brief aan wal gekomen, om zich te overtuigen van Jan's toestand. Hoe verheugd waren zij en de zijnen, toen zij wisten, hoe goed verzorgd Jan was. De brave mensen, zij waren enige dagen zeer ongerust geweest om hem, die zij hadden leren liefhebben.

Goedegebure's besluit was genomen: Jan zou leren, wat hem onthouden was geworden. De goede man beschuldigde zichzelf dat hij jegens Jan niet goed gehandeld had, door hem zo jong in zijn dienst genomen en zo ertoe meegewerkt te hebben, dat hij de school moest verlaten, lang vóór de tijd daartoe aangebroken was. Nooit heeft de man weer een koeienwachter in dienst genomen, die niet behoorlijk de school had bezocht en hij deed zijn best, om anderen zijn voorbeeld te doen volgen. Hoe moeilijk

het was, zulke jongens te vinden, hij kreeg het gedaan door hoger loon. Er waren in het dorp niet velen onder de ouders die hun kinderen onafgebroken tot hun twaalfde jaar slechts lieten schoolgaan.

Och, ware het er nu anders!

Drie jaar lang heeft Jan met de grootste ijver het onderwijs genoten. Zelfs afzonderlijke lessen werden hem gegeven. Door zijn kameraden en leeftijdsgenoten werd hij spottend „geleerde Jan” genoemd en aangezien voor een aankomend onderwijzer. Niets was er evenwel, waartoe hij minder lust gevoelde, dan tot onderwijzer te worden opgeleid. Dominee leerde hem Frans en Engels, terwijl meester voor het overige zorgde.

Jan's verhaal had heel wat tongen in beweging gebracht. Over hem en Jan Beest liep verscheidene dagen het dorpsgesprek, totdat op een donderdag verscheidenen voor het gerecht moesten verschijnen. Daarbij waren Jan en Jan Beest; Goedegebure, dominee, dokter en Joost; Toon Westveer en Kees Harthoorn en ook Sjef, de dokter en de pastoor van Lillo (B). Lang onderzocht het gerecht naar hetgeen op de 3e oktober was voorgevallen. Iedereen was overtuigd van de schuld van Jan Beest en hijzelf niet het minst.

Maar de nodige bewijzen ontbraken naar de mening van de rechters en hij werd voor dit feit niet vervolgd uit gebrek aan bewijs.

Evenwel traden Toon en Kees als getuigen op voor een ander feit, namelijk de mishandeling van vijf dagen te voren en daarvoor werd de booswicht de zwaarste straf opgelegd, welke er voor gegeven kon worden.

Het feit van 3 oktober bleef hij hardnekkig ontkennen. Wat ook Sjef, Jan en de dokter verklaarden; wat ook de overigen bijbrachten, hij noemde al wat op hem betrekking had, leugen en laster.

Wis was er in de omtrek in lange tijd niemand geweest, wie de hem opgelegde straf meer gegund werd dan Jan Beest. En het werd hem zeer duidelijk getoond.

Dit vonnis viel hem wel zo zwaar, als een van de rechters het gedaan zou hebben. Hoe sterk hij meende te zijn, hiervoor moest hij bukken en hij deed het.

Zonderling vond men het, dat Toon Westveer en Sjef elkaar behandelden als oude bekenden en samen zeer geheimzinnig spraken. Jan's nieuwsgierigheid werd er door gevoed. Wat toch wisten die twee mannen?

VERANDERINGEN

13 mei. Jan wordt heden 16 jaar. Er is geen andere drukte dan dat vrouw Goedegebure pannekoeken bakt. Als 's middags de huisgenoten aan tafel hebben plaats genomen, hoort Jan van de baas :

„Jan ! dat je nog dikwijls verjaren mag, jongen !” „Dank je, baas” ! „Ook zo - van 's gelijken - van 't zelfde - dat wens ik je ook”, zo klinkt het hem van de anderen toe. En telkens zegt hij : „Dank je !”

Nog is Joost knecht en Pietje meid bij de familie. Adriaan is een man geworden en Jan is goed gegroeid. Goedegebure en de vrouwe veranderen in een jaar drie, vier niet. Als het maal gedaan is gaan knecht en meid en ook Adriaan de kamer uit en Jan blijft met de baas en de vrouwe alleen. Het is duidelijk, dat de baas hem iets te zeggen heeft, daar hij hem na de maaltijd heeft doen blijven.

„Al dikwijls heb je mij gevraagd om iets te mogen verdienen”, zo begint deze. „Ik heb je telkens gevraagd waarom, en iedere keer is het antwoord geweest, dat je het al te goed van ons vond, dat wij je laten leren ; of dat je ons nooit zult kunnen vergelden, wat wij je doen. Dat is nooit een gegronde reden geweest, om je van school te nemen. Je kunt goed leren en je doet uitmuntend je best, naar meester en dominee mij vertellen. Wij hebben daar plezier van en gaarne zou ik je nog langer laten doorleren. Je staat er evenwel op, dat je iets zult gaan verdienen. Welnu, je mag iets kiezen, waarmee je denkt je brood behoorlijk te kunnen verdienen. Zeg het vrij uit, wat wil je worden ?”

„Laat mij bij u werken, laat mij doen wat er te verrichten valt”.

„Dat is het toch niet, wat je het liefst leren wilt, Jan”.

„Neen, baas ! dat niet, maar...”

„Ik weet wat je zeggen wilt. Je wilt voor ons iets verdienen, omdat wij je een jaar of wat lieten leren en verzorgden, is het niet zo ?”

„Daar moet je nooit weer van spreken”, voegt de vrouwe er aan

toe. „Daar heeft niemand van ons ooit iets voor gerekend en Adriaan heeft zelfs schik in je. Wij hebben dat gedaan en wij deden dat graag. Dus daarvan nooit weer!”

„Boer worden, dat dus niet, maar wat dan? Denk er maar niet over, om voor ons iets te verdienen. Zeg ons vrijuit: wat wil je worden?”

„U weet het”, zegt Jan. „Ik heb u gezegd, dat ik op zee wil en dat is mijn hoogste wens”.

„Weet je nu anders niets, dat je worden wilt en kunt?”

vragen als tegelijk zijn beide weldoeners.

„Nee, vrouwe! dat zou ik het liefst willen”.

„Het spijt ons, dat je dat niet uit je hoofd kunt zetten. Wij hadden gehoopt, dat je van gedachten veranderen zou, als je ouder werd, doch het schijnt al erger geworden te zijn. Daarom hebben wij gedacht, dat wij je niet mogen tegenhouden. Ga naar zee, als je het niet anders wilt”.

Jan wil zeggen, dat hij aan wal wil blijven, doch de baas voorkomt dit met de volgende woorden: „Ja, ja, je zou hier achter de paarden willen lopen, om ons genoeg te doen. Dat willen en mogen wij niet van je vergen, jongen! Zou het niet heel slecht van ons zijn, om zo alleen voor ons eigen genoeg je lust en leven te bederven? Het is zeer goed mogelijk, dat wij nog veel genoeg aan je beleven, als wij je maar laten gaan, waar je hart je heendringt. En dit is geen slechte plaats. Het is dan door ons besloten, dat je zeeman worden zult. Maar er zijn er meer die daarover een woord in het midden te brengen hebben. Je hoeft evenwel niet haastig te zijn. Ik zal deze week nog met de meester en de dominee praten en dan zullen wij het met de anderen wel in orde brengen. Wacht dus maar, tot men je er over spreekt”.

Jan leerde nog een maand of wat voort. Hij kreeg van de meester een boek over stuurmanskunst. Hij kreeg het eigenlijk van Goedegebure. De lessen liepen van nu af enkel over wiskunde, frans en engels.

Daar op een avond, na afloop van de les moest hij bij dominee blijven. Meester en Goedegebure kwamen er ook bij. En nu werd over Jan's lot beslist. Dominee prees hem om zijn ijver, evenals meester, en alle drie roemden zij zijn goed gedrag. Zij konden wel niet zeggen, dat hij bij het uitvoeren van guitestrecken achteraan stond, doch dat behoefde ook niet. Nog eens werd hem op allerlei

gevaren en moeilijkheden gewezen, doch hij meende er niet voor terug te moeten deinzen. „Als anderen er niet bang voor zijn, behoef ik het ook niet te zijn”, meende hij.

„Welnu”, sprak dominee, „wij hebben uitgezien naar een goede plaats voor je. Ik heb een neef, die is verleden jaar kapitein geworden op een brik. Hij vaart op Engeland, Denemarken, de Oosten Middellandse Zee, enfin, hij blijft in Europa. Die reizen kunnen wel eens lang duren, maar men hoeft toch niet de oceaan over. Wil je dat later, dan moet je het zelf weten. Mijn neef vaart evenwel binnen een maand uit. Wat denk je daarvan?”

Jan verschikte zich op zijn stoel en wreef de handen in elkaar, terwijl zijn ogen glansden van genoeg. Het deed de drie goed hem zo te zien.

Dominee vervolgde: „Maar hij wil je vooraf zien en spreken. Hij ligt nu in Rotterdam en komt de volgende week hier. Wees dan niet bang voor hem, want hij is een forse en ferme zeeman en heeft wel een beetje bar uitzicht. Als stuurman heeft hij een paar reizen naar Japan gemaakt, ook naar China is hij geweest en in de Oost is hij bekend, zoals wij in ons eilandje. Hij weet dus genoeg, wat het zeemansleven is.

Maar, er is één maar... Gij moet een uitrusting hebben. Dat je met deze kleren niet aan boord kunt, begrijp je. En hoe zul je die bekomen?

„Hoeveel zou dat wel kosten?” vroeg Jan.

„Dat zal je niet meevallen”, plaagde dominee, „er zal minstens 60 gulden mee gemoeid zijn”.

„Zoveel heb ik niet”, zei Jan. De tranen welden hem in de ogen op. „Dan zal ik niet meekunnen, denk ik”.

„Kom jongen! huil daar niet om”, zei Goedegebure, „denk je dat wij je verlegen zullen laten zitten? Heb daarvoor maar geen zorg”.

„Maar, beste baas! ik kan dat nooit goedmaken”.

„Dat liedje ken ik al van buiten. Heb je niet beloofd, daarvan nooit weer te spreken?”

„Ja”, zuchtte Jan, doch was het er niet mee eens.

Jan heeft de zeeman ontmoet: een breedgeschouderd, gebruid man met donkere ogen en harig gelaat. De ontmoeting is aan beide zijden meegevallen. Jan zou als matroos de eerste reis met de „Maasstroom” maken.

Bij het afscheid nemen bleek, hoevelen de wees liefhadden, of zich tot hem voelden aangetrokken. Hoe dikwijls de vrouwe

hem de belofte afdwong, dat hij veel schrijven zou, waar hij zich ook bevond, als er maar gelegenheid was, om een brief te verzenden en hem voorzichtigheid aanraadde, is niet te zeggen.

Allen hoopten hem weer te zien, doch stelden het zich als vrijwel onmogelijk voor.

Met kaas geladen voer de „Maasstroom” naar Londen, kreeg daar een lading machines naar Sint-Petersburg en laadde tarwe voor Rotterdam. Terwijl hier het schip werd nagezien, kon Jan even bij zijn vrienden aanwippen. Het lustte hem niet bij (pleeg) moeders pappot te blijven. Natuurlijk had hij wonderveel te verhalen van alles, wat hij gezien en ontmoet had. (Eigenaardig: niet van wat hij gedaan had). Zijn verhalen waren meestal overdreven en scheef. Hiervoor was hij jong. Zulk een uitstapje maakte hij telkens, zolang hij op de „Maasstroom” voer en er de gelegenheid voor had. Kapitein Verstraeten was voor hem een goed leermeester. Hij ontzag hem in niets, doch had er schik in, de jongen voort te helpen, die in alles een voorbeeldige wil en een grote handigheid toonde.

Met de „Eendracht” voer hij op zijn 20ste jaar als 3e stuurman uit Antwerpen naar Lissabon. Na die tijd kwamen wel zijn brieven, doch hem zag men te Waarde niet meer. De hoofdinhoud van iedere brief deed geregeld in het dorp de rondte van mond tot mond.

LATER

Goedegebure en zijn vrouw waren oud geworden. Op hun hoeve woonde Adriaan met vrouw en vier kinderen. De oudjes hadden om rustig hun laatste dagen te kunnen slijten, een huis betrokken, dat zij op het dorp hadden gekocht en naar hun zin laten inrichten. Hun hoogste genot hadden zij in hun kinderen en kleinkinderen. Hoe zij in angst verkeerden, als een van de vier kleinen niet in orde was. Dan was grootmoeder, als ziekenverpleegster, op de hoeve te vinden. En in drukte zou zij de jonge vrouw telkens hebben bijgesprongen, als deze het niet met moeite had tegengehouden. Grootvader was in zijn manieren niet veel anders geworden, al was hij zonder bedrijf. Hij maakte zich niet zo druk met de drukte van Adriaan. „Hij is een man en niet kinderachtig; hij zal zich er wel doorslaan”, zei hij dan tot zijn vrouw, die niet laten kon hem aan te zetten tot hulp. „Heeft hij raad nodig, dan zal hij wel vragen, moeder, en met zijn geld weet hij goed genoeg om te springen. Denk maar niet, dat hij nog een jongetje is”. Gelukkig, dat ziekte en ongeluk niet dikwijls het gezin van de jonge boer kwamen plagen. Men mocht zeggen, dat de oudjes een rustige oude dag hadden.

Het was werkelijk aardig in hun woning, die het vrije uitzicht had over het voornaamste deel van het vriendelijk dorpje.

Als dartele zuidenwindjes lieflijk speelden door de groene tooi der dubbele rij linden in de dorpskom; de jeugd zich daar vermaakte in dartelheid; de dorpingen in arbeid heen en weer spoeden, dan kon hij vele ogenblikken ongestoord genieten.

Het deed hem goed, dat zijn medeburgers de last des levens door behoorlijke verdiensten konden torsen, zonder zuchten of morren. Hinderlijk was het hem de luiaard te zien voortstrompelen, zich beklagende, dat alleen hem ondraag'lijke lasten te dragen waren opgelegd. Aangenaam daarentegen was het hem de ziekelijke of gebrekkige tot „gezellige kout” te kunnen noden, wanneer zij zich buiten vertoonden en hoopten door de zonne-

warmte versterkt te zullen worden, om spoedig weer te kunnen arbeiden voor het dagelijks onderhoud.

Het was op zulk een middag, dat de post met een brief op hem afkwam. Oude Gerrit, wie de ouderdom tot een levende hoek gekromd had en die bij de baas op de bank zat, bleef zuigen aan de pijp welke hij juist gevuld had met geurige tabak uit Goedegebure's doos, tot de inhoud in as en rook was verteerd. Goedegebure had het praatje afgebroken en was, met de brief in de hoogte, zijn woning ingegaan, zonder Gerrit iets te zeggen. Deze had het gehoord hoe de binnengaande riep: „Moeder! moeder! eindelijk een brief, daar heb je hem, zie!”

De oudjes hadden beiden de bril opgezet en een ogenblik aan de ontcijfering van het adres besteed. Deze brief kwam niet van dezelfde plaats als de laatst ontvangene. Vreemd vonden zij het, dat deze brief uit Antwerpen kwam, terwijl zij in twee jaar niets van Jan gehoord hadden. Toen vader de brief open had, las hij:

Antwerpen, 10 augustus 18...

Beste oudjes!

Al hebt gij mij op twee brieven niet geantwoord; al hebt gij gedaan, alsof ze niet terecht gekomen zijn, toch geloof ik, dat gij nog wel blij zult zijn met een brief van uw katoenschipper.

Ik schrijf nu weinig, want deze week nog kom ik bij jelui op de kust en denk ik voorgoed mijn anker bij u te laten vallen. Welke dag ik binnenlopen zal, weet ik niet; maar ik kom, dat is zeker. Kunt gij zulk een bar passagier niet varen, dan leg ik een eigen scheepje bij het uwe ten anker.

Vertellen zal ik, als ik bij u aan boord stap. Ik hoop u spoedig in gezondheid te praaieren.

Na vele goede dagen,

UWEN JAN.

Adres: Antwerpen, kantoor Wambersy en Cie.

„Zie je wel”, zei Goedegebure, „dat er weer brieven verloren gegaan zijn”.

„Ik dacht het ook wel”, bevestigde de vrouw.

„Maar hij leeft en hij komt”.

„En zou hij dan niet weggaan? Begrijp jij het, wat hij daarvan schrijft? Het is weer een echte zeemansbrief”.

„Niet goed. Wij zullen zien”.

Doch al zouden „zij zien”, zij konden niet nalaten te gaan uitvissen, hoe Jan er toch wel uitzien zou; hoe hij komen zou en wanneer.

Per spoor, dat was het enige waaraan zij dachten. Ja, per spoor zou hij komen. Zij zou maar vast wat vers vlees bestellen, want zo'n zeeman kan gewoonlijk zijn natje en droogje goed op, meende de vrouw. In hun blijdschap waren zij aan het rommelen gegaan in de brieven. Het portret van vóór veertien jaar werd voor de dag gehaald. Het lag voor hen op tafel, terwijl zij het aandachtig beschouwden. Alweer werd er naar geraden, hoe hij er uitzien zou.

Oude Gerrit was al heengegaan. Hij, met de neus naar de grond gebogen, had gemompeld: „Daar moet veel in die brief staan”. De meid - altijd Pietje nog - had koffie gezet en ingeschonken en doof als ze was, over Goedegebure's schouder heen gekeken naar het portret. In de keuken zat ze na een poos neer, de handen in de schoot en zei half luid: „Alweer van Jantje. Zou hij dan toch nog leven?” Haar gedachten waren bij het schip met spek, waarvan Jan de schipbreuk en de redding van de bemanning had bijgewoond. Op haar beurt bemerkte zij niet, wat er om haar heen gebeurde. De vrouw had haar op de schouder getikt vóór ze wist, dat ze niet alleen was. Deze hield de brief in de hoogte, klopte er los met de wijsvinger op en zei, of liever schreeuwde: „Hij komt, Pietje! hij komt!”

„Vanavond nog?”

„Dat weten wij niet”.

„Zo; maar hij komt toch”.

„Ja, zeker”.

Dat Pietje verkeerd gedaan had met over de schouder te gluren, daaraan dacht zij niet, en de vrouw vond het niet vreemd, dat Pietje dadelijk aan Jan dacht. De goede ziel had al de jaren, die Jan gevaren had, op zijn verjaardag pannekoeken gebakken. De laatste zelfs nog, al had zij toen treurig opgemerkt: „Wie weet, of hij nog leeft”.

Goedegebure ging in de avond naar de meester en die maakte er hem opmerkzaam op, dat Jan niet weer zou weggaan, als hij eenmaal aangekomen zou zijn. Toen hij met deze tijding bij moe-

der kwam, werd al aanstonds uitgemaakt, waar hij slapen en hoe hij inwonen zou.

De twee volgende dagen trad Goedegebure wel twintig maal de weg op, die naar het spoor leidt, doch telkens klonk het teleurgesteld : „Nog niet moeder !” De derde dag deed hij zijn gewone middagwandelingetje naar het haventje. Daar zag hij een heer aankomen en een kreupele schipper, die een koffer droeg.

Hij zou het anders niet vreemd gevonden hebben, dat een heer van het haventje kwam. Doch nu...

Hoe zonderling was het hem te moede. Het was alsof hij beefde en dat gebeurde hem heel zelden. Altijd had hij er zich op beroemd, dat hij van geen zenuwen wist, doch nu...

Als vanzelf stapte hij driftiger voort.

Dichterbij gekomen hield hij zijn tred in. Jan moest al veel veranderd zijn, als hij was, wie daar naderde. Een gebruid gelaat, dat was natuurlijk ; maar grijs en zo oud en zo breed geschouderd... Jan was immers 48 jaar oud, en van ziekten of sterke verzwakking had hij nooit iets geschreven. Neen, iemand van die leeftijd kan er zo oud niet uitzien.

Hij zou dus voorzichtig zijn en zich niet laten bedriegen door zijn opgewondenheid. Dat alles dacht hij ; dat alles gebeurde hem in weinige ogenblikken. Toen hij nauwkeurig kon onderscheiden, zag hij niets bekends aan de heer. Hij zag die vreemdeling in de ogen en bleef een ogenblik staan. De vreemde bleef eveneens staan, terwijl de schipper bescheiden zich afwendde en de neus snoot. Zij kenden elkaar niet.

„Neem mij niet kwalijk, meneer ! bracht Goedegebure uit, „ik vergis mij”.

„Dacht gij mij te kennen ?” vroeg de vreemde in zuiver Hollands.

„Ja, ik dacht, dat gij... maar het is zo niet”.

Men ging elkaar voorbij.

De schipper keerde evenwel terug en vroeg : „Zeg eens baas ! op dit dorp woont immers dominee Sebastiaan ?”

Zich omkerende zei de toegesprokene : „Ja, schipper ! hier woont dominee Sebastiaan. Moet meneer daar zijn ?” En nader tredende : „Zeg mij, is hij soms kapitein Verstraeten ? Dat zou goed treffen, want onze Jan komt deze week ook. Dominee komt vanavond pas thuis, maar meneer kan bij ons wel zo lang blijven”. Onder deze woordenstroom keek hij aanhoudend de heer aan, die zo grijs geworden was en rustig voortwandelde. De schipper

zei ja noch nee. Hij humde en scheen het bijzonder warm te hebben van de koffer te dragen, want hij zette die neer en droogde zich het zweet af. Hij schoof de zuidwester achterover, droogde nogmaals en zeide : „Kent je hem nog ?”

Nu gaf Goedegebure geen antwoord, althans niet hoorbaar, want hij naderde de schipper, zag hem aan en zeide : „U ken ik wel, Jan ! u wel... ja... ja...”

De beide mannen schudden elkaar zenuwachtig de hand ; de zee-man sloeg de oude boer de armen om de hals en groette alleen : „Beste vader ! Hier gij, hier Jan !”

Goedegebure was overbluft. Hij scheen te dromen. Zo had hij Jan niet verwacht. Hij had gemeend een heer te zullen ontmoeten en hij ontmoette... ja, wel een zeeman, doch zulk een, welke hij gewoonlijk een mosselaartje noemde. Hij had verkeerd gedaan door zulk een hoge dunk van Jan te koesteren. Wanneer toch had deze zich in zijn brieven als een rijk man voorgedaan? Foei, Goedegebure ! Gij dacht aan een rijke Jan en de arme Jan hebt gij geen opwachting gemaakt, foei !... Zo was het verwijt, dat de brave man tot zichzelf richtte. In weinige ogenblikken had hij dit overdacht en onmiddellijk trad blijdschap in de plaats van teleurstelling. O, hij doorzag het op eenmaal geheel : dit zou de tweede maal zijn, dat hij de wees kon opnemen en verzorgen. Wat hem het ene ogenblik teleurstelde, deed hem het volgende ogenblik van vreugde beven. Ha, hij zou de arme kunnen bijstaan : hoe welkom was Jan hem thans ! En het kwam hem hartelijk over de lippen : „Vergeef mij, dat ik alleen oog had voor de heer en de visser voorbij zag. Gij zijt mij zó meer welkom dan anders. Kom mee ! en gij ook, kapitein Verstraeten !” Hij wilde de koffer opnemen, doch Jan schudde met het hoofd. Een ogenblik stonden de beide mannen, als om strijd, aan de koffer te trekken.

„Ik ben jonger dan gij, vader Goedegebure !”

Bij die opmerking liet de toegesprokene los en gaf toe.

Jan was zeer aangedaan. Hij wreef bij het zweet nog iets van het gebruind gelaat. Alweer ondervond hij die hartelijkheid, die milde goedheid voor de arme. Was het wonder, dat hem het gemoed vol schoot? Toch had hij zich spoedig bedwongen.

Zij naderden het dorpje. Hij vroeg naar moeder en Adriaan en genoot het eerst van de geschiedenis van de familie die Goedegebure in korte trekken vertelde. Gelukkig kwamen zij geen be-

kenden tegen en konden zij de gehele weg met elkaar spreken. Bij zijn woning gekomen, zag de baas, dat de vrouwe door het raam de beide vreemde mannen stond op te nemen. De gedachte deed hem goed, dat ook zij wat verbaasd zou zijn. Hij deed de deur open en liet, zonder de naam te noemen, de heer voorgaan en Jan volgen.

Zij ging de heer voorbij en groette hem eenvoudig: „Dag meneer!”; maar toen zij de visser de hand schudde, klonk: „Dag Jan! dag jongen! Komt binnen; Wel hoe gaat het? - Pietjel kom eens hier, hier is Jan! Wel, wel, en ben je gezond?” Zij liet de heer plaats nemen en ging voort Jan te overstelpen met een stroom van vragen, waarop zij geen antwoord scheen nodig te hebben. Zij lachte luid en zenuwachtig, terwijl haar oog in glinsterend vocht dreef. Zij stond vlak voor Jan aan de tafel, verzettede hetzelfde kopje wel tienmaal, verplaatste dezelfde speld op haar doek (kledingstuk van zeeuwse boerenvrouw) eveneens, vouwde haar voorschort in verschillende plooiën, alles verward dooreen, terwijl de vragenvloed steeds doorging.

Jan had daarbij gelegenheid om Pietje te groeten en wat tot zichzelf te komen; want te ontkennen was het niet, dat deze ontvangst hem bijzonder trof. Hij merkte wel op, hoe aangenaam het haar was, hem te kunnen helpen en met ondersteuning het leven aangenaam te kunnen maken; hoe hartelijk zij, zonder verklaring, hem opnam, om hem te doen delen in wat zij, oudjes, konden genieten; hoe zij nu eigenlijk haar Jan terug had. Jan, zoals zij hem 35 jaar geleden op 4 februari had opgenomen. Aan die mosselaar kon zij haar moederhart wijden, dat had zij de rijke kapitein niet kunnen doen.

Zij begon met Pietje, die maar keek en niets zei, eten en drinken aan te dragen.

De oude meneer had weinig te praten gehad, hoewel Goedegebure naast hem was gaan zitten. Toen de „mars der spijzen” aanving, kon ook hij zich meer in het gesprek mengen. Hij deed zich al spoedig als een echte zeeman kennen. Hij zou bij de familie Goedegebure vertoeven, totdat de dominee thuis was. En van diens thuiskomst zou hem bericht gezonden worden. Men at, dronk en praatte, en merkte niet op dat de tijd voorbij snelde. Daar op eens stond Jan op en zeide, dat hij nog wat spullen van het haventje had te halen. Hoe de vrouwe praatte, hij verklaarde, dat hij het zelf doen moest. Alzo stond hij op, om naar het ha-

ventje te gaan. Goedegebure en kapitein Verstraeten besloten mee te gaan. Overal, waar zij gingen, zag men voor de ramen, achter de gordijnen, over onderdeuren en waren zij voorbij, buiten de deuren, nieuwsgierigen, de drie nakijkend en allen hadden het zeer druk. De meesten hadden het echter mis. Zij zagen Verstraeten voor Jan en noemden hem een oude grijskop en maakten zich vrolijk over zo'n oude vent.

Al pratende naderde men ongemerkt het haventje. Hier aangekomen, bleef Goedegebure staan en het leek alsof hij schrok. Hij zag in het haventje geen veerschuit, niets, dan alleen een nieuwe tjalk. Hij dacht aan diefstal van de schipper, die de beiden moest overgebracht hebben en wilde Jan gerust stellen, zeggende: „Uw veerman heeft u bedrogen, want hij is nergens meer te zien. Bekommer u er niet om, Jan! gij zult er niet minder om hebben”. „Wees gerust, Goedegebure, de schipper is er nog; we zijn met die tjalk aangekomen”, zei kapitein Verstraeten.

„O zo”, zei de baas, „dat is iets anders”.

„Kent gij de schipper niet?” vroeg Jan.

„Ja, dat is die schipper van vroeger, die Sjef, is het niet zo?”

„Dezelfde”.

Allen traden met de schipper in het „vooronder” en keuvelden over het rechtsgeding van 35 jaar geleden.

Jan ging onder het praten „even heen, om in het ruim zijn bagage te halen”.

Kapitein Verstraeten wist te verhalen, hoe hij met onstuimig weer Vlissingen was binnengelopen, en hoe heerlijk het weer was, toen hij voorbij het dorp naar Antwerpen voer, hoe hij daar aankwam en hoe het schip was ingericht, waarmee hij van Londen was aangekomen.

Na een poosje kwam de kreupele terug, doch hoe veranderd! Niet een arme mosselaar, maar een rijk gekleed kapitein kwam de trap afklimmen.

Goedegebure was stom van verbazing.

Jan was dus niet behoeftig en had zich anders voorgedaan dan hij was. En nauwelijks was deze in de kring gezeten of Goedegebure vroeg hem enigszins wrevelig: „Waarom heb je ons op de proef gesteld, Jan? Ben je niet arm?”

„Niet op de proef gesteld, o neen, beste vader Goedegebure! dat niet! Toen gij mij, lang geleden, opnam om boven verdienste wel te doen, dekte mij eenzelfde kleding als daar straks. Welnu

ik wilde voor u verschijnen als uw Jan, als uw pleegkind van weleer. En heb ik niet aan moeder (hij noemde haar van nu af moeder en Goedegebure vader) gezien, dat zij mij zo het liefst terugzag? Hebt gij niet getoond, dat uw Jan van weleer u ruim zo dierbaar was, als de kapitein, de meneer het zou geweest zijn. Noem het daarom niet verkeerd, dat ik zó deed en geloof mij op mijn woord, dat het niet bij mij opgekomen is, u op de proef te willen stellen. Hoe zou ik dat kunnen jegens die edele mensen, die mij opnamen en verzorgden, toen ik verlaten en alleen bij hen kwam?"

„Nee, Jan! vergeef mij, dat ik u in dit opzicht verdacht. Maar de verandering is ook zo groot”.

Het vertrouwen, dat een ogenblik scheen geschokt te zullen worden, was weer hersteld.

Men verliet het „vooronder”, toen kapitein Verstraeten opmerkte, dat de tijd voortging.

Naar het ruim gaande, zei Goedegebure fluisterend tot de schipper: „Wat een keurig schip: fonkelnieuw. Je bent er niet op achteruit gegaan”.

„Morgen wil ik u verhalen, hoe het mij gegaan is, kom dan eens aan boord”, was het fluisterend antwoord.

„Kom liever bij ons aan huis; moeder wil je bepaald ook wel eens zien en ontmoeten. Ik zal je laten zeggen, wanneer het goed gelegen komt. Zul je komen?”

„Dat beloof ik u”.

De zoon van de schipper (Charlesken) had met de knecht (Peer) ondertussen drie luiken open gelegd en nu was het vader Goedegebure duidelijk, dat de beide kapiteins zich en hun bagage niet door een mosselaar of een gewone veerschuit konden doen overzetten.

De Rechte nam een mahonie-houten kistje mee en samen wandelden alle drie weer dorpwaarts. De nieuwsgierigen gluurden op dezelfde wijze, doch zagen nu, hoe zij zich vergist hadden. De verbazing van moeder en Pietje was nog groter dan die van Goedegebure geweest was. Moeder snikte in haar teleurstelling en trok zich enige ogenblikken in de keuken terug, en Pietje mompelde: „Zo'n rijke meneer, dat 's wat anders”.

Moeder zag haar luchtkastelen opeens omver geslagen. Wel doen was haar vreugde geweest. „Maar kon zij dat die rijke?”

Ja moedertje! dat kunt gij ook de rijke, wanneer die eenvoudig is als uw Jan.

In de voorkamer van de rentenierswoning waren die avond bijeen: vader en moeder Goedegebure, Jan, meester en zijn vrouw, Adriaan en zijn oudste zoon en Pietje. Op tafel stonden allerlei spullen dooreen. Jan had met Sjef afgesproken, dat deze een aangewezen koffer zou doen thuisbrengen.

Een gedeelte van de inhoud stond op de tafel uitgepakt. Kostbare dingen, die wij hier niet zullen opnoemen, doch die merendeels als geschenken voor de aanwezigen dienden, wekten aller bewondering. Een kistje met van de fijnste sigaren stond daar en ieder van de mannen vergastte zich aan een echte manilla.

Moeder zorgde voor een goed glas wijn en de bakker had speciale opdracht gekregen te zorgen voor een keurige taart. Het was feest. Allen wilden de kapitein (zo noemde men hem van nu af aan) bestormen met vragen omtrent zijn wedervaren en zijn levensloop. Hij daarentegen sprak: „Mij hebt gij voor u; ik zie u. Maar buiten u heb ik hier nog zovelen gekend en gij kent ginds niemand. Laat mij nu eerst vragen naar mijn oude kennissen. Vindt gij dat goed?”

Allen namen hiermede genoegen.

Daar ging onze zeeman aan de gang. Men kon zien, dat hem het kommanderen en het verdelen van arbeid gewoonte was. Wat wist hij handig elk van de aanwezigen een beurt te geven. Hoe geestig kruidde hij de korte verhalen met allerlei aardigheden. Naar wie vroeg hij al niet! Hij had zovelen gekend. Ouden van dagen van weleer waren op het vredige plekje der eindeloze rust bij hun medeburgers vergaderd en helaas: ook zovelen van zijn speelmakkers had men daar een plaatsje moeten inruimen. Een blijde groet voor de levenden; een zucht of een hartelijk: „Hij ruste in vrede”, voor de doden; een woord van deernis voor ongelukkigen; een wens om voortdoring voor de gezegenden. Hoe wist hij aller verhaal, anders zo afgebroken en half, tot een bevredigend geheel te leiden. Vriend noch vijand ontging zijn belangstelling. Hoe het dorpje er uitzag dat zou hij persoonlijk wel zien, maar hoe het de mensen ging, dat wilde hij horen.

Ook dominee en Maarten van Natwerpen kwamen hem begroeten. Sanne rustte sinds jaren onder haar grafzerk en Maarten wekte ieders medelijden, toen hij daar, op zijn krukje geleund, oud en stijf, binnenstropelde. Arm was hij, als vroeger; nee, veel armer, want hij kon zijn brood niet meer verdienen. Nog naaide

hij, doch het konden alleen grove stukken zijn welke men hem te maken gaf, daar zijn gezicht zeer afgenomen was, evenals zijn gehele lichaam. Hij werd door het armbestuur ondersteund. Kinderen had hij niet, dus moest hij in het armbuis een onderkomen hebben. „O, kapitein ! het is zo hard als men na heel zijn leven vlijtig gewerkt te hebben, van „de armen” moet onderhouden worden”, zei de oude man.

„Houd moed, Maarten ! houd moed !” troostte Jan de Rechte. „Wie weet of uw oude dag nog niet een genoeglijke oude dag wordt”.

Dominee was oud, stokoud. Hij preekte niet meer. Toch kon hij nog vrij vlug het dorp opwandelen. Hij wilde niet wachten, tot Goedegebure de kapitein eens zou loslaten, zei hij.

„Nee, kapitein De Rechte !” sprak hij, dominee Sebastiaan kon niet langer wachten”.

Eindelijk vroeg onze kapitein ook naar Jan Beest.

„Hoe maakt die het ? O leeft hij niet meer ?”

„Die heeft een kwade oude dag”, vertelde Goedegebure. „Veel heeft hij misdaan, maar veel heeft hij ook ondervonden. Wat hij leed is bijna niet onder woorden te brengen”.

„Waar is hij ?”

„Hij leeft nog op zijn hoeve. Zijn vrouw is een goede huisvrouw geweest en Frans is een brave zoon. Daardoor zijn de zaken niet achteruit gegaan, integendeel. Frans is getrouwd en woont als boer op de boerderij”.

„Ik ga er spoedig eens heen”.

„Gij zult hem zeker welkom zijn”, verzekerde meester. „Ga hem opzoeken en gij doet een goed werk. De wroeging verteert hem en dat hij u zo misdeed is hem misschien wel de grootste last”. Alle kennissen hadden een beurt gehad en het was al laat toen de kapitein van zijn wedervaren begon te verhalen. Het was nu niet de knaap, die vertelde van zijn ondervindingen op de Westerschelde, het was niet een eenvoudig vissersgezin, waar hij een enkele winter had doorgebracht ; het was niet het verhaal van een hulpbehoevende, verlaten wees. Nee, er was nu een man aan het woord, die twee-en-dertig jaar achtereen op zee, op de grote oceaan en in verre, vreemde gewesten had doorgebracht. Nog altijd had hij eigenaardigheden van zijn knapenleeftijd. Tenger was hij wel niet, doch fors gebouwd of zwaar kon men hem niet noemen. Kreupel was hij geworden en daardoor viel het niet

zo in het oog dat zijn gang nog iets had van vroeger. Nog brouwde hij en sprak de l ongewoon uit. Het was wel niet zo als vroeger, want hij had met zeer veel mensen omgegaan : ruwe zeelieden en beschaafde handelaren ; onbehouwen, zowel als net werkvolk en hooggeplaatste heren ; vrouwen uit alle rangen en standen. Hij had met Fransen, Engelsen, Duitsers, Amerikanen, ja met mensen van welke natie al niet, omgegaan. Hij sprak engels, Duits, Frans, het eerste al even vlug als zijn hollands. Hij had in Japan en China zich evengoed weten te redden als in Amerika ; en met de zogenaamde wilden had hij gehandeld en er zich verstaanbaar weten te maken. Hij vertelde zó, dat men met open mond luisterde. Als zulk een zeeman aan het woord is en zijn ontmoetingen en daden meedeelt, dan wordt men meegesleept en men vergeet alles om zich heen. En onze kapitein had er bijzonder slag van om te putten uit zijn grote voorraad kennis en die mee te delen.

Hij zette zich op zijn gemak, nam een sigaar en stak die aan. Men kon zien, dat hij niet voor de eerste maal puike sigaren rookte.

Zijn taal was gewoonlijk met zeemansuitdrukkingen doorspekt en alles wat hij zei was even duidelijk en zelfs voor de zoon van Adriaan begrijpelijk. Deze, naar zijn grootvader Adriaan genoemd, luisterde zo goed, dat hij des anderen daags alles wist voor te stellen, op de wijze zoals de kapitein dat deed.

Het is ons onmogelijk De Rechte's verhaal hier letterlijk over te nemen. Wij zullen het voornaamste aanstippen. Drie jaar had hij op de „Eendracht” gevaren als derde, twee jaar als tweede en drie jaar als eerste stuurman, naar Zuid- en Noord-Amerika, Afrika, Oost- en West-Indië, China, Japan, zonder naar het vaderland terug te keren. In Noord-Amerika had zijn schip herstellingen ondergaan. De laatste reis deed het van New-Orleans naar Boston. Op de bodem van de zee ligt het, of drijft bij gedeelten naar alle windstreken op de oceaan. „Met man en muis vergaan”, zo had er in de couranten gestaan. Dat was evenwel niet zo. Het grootste gedeelte van de bemanning had zich op stukken hout, enz. weten vast te klemmen en verscheidenen waren terecht gekomen op andere schepen. Stuurman De Rechte, had een van de roeiboten weten te verbinden aan de ra, waarop hij met een matroos aan het drijven ging. Hij waagde zich in het felste van de storm een poos liever op de ra, dan in de ranke boot. En toch

hoopte hij op het kleine vaartuig. Hij had bij het verlaten van het schip een bus worst en een trommel met scheepsbeschuit bij de riemen aan de boot gebonden. Was de storm bedaard en zij behouden, dan zouden zij doen, wat zij konden om het vaartuigje bruikbaar te maken. Gelukkig bedaarde de storm spoedig. Een matroos, die op een lichter voorwerp niet ver van hen dreef, wist zich bij hen te roeien en samen zwoegden zij zolang tot de boot van het water ontlast was. Tot hun grote blijdschap konden zij een klein lek met een stuk uitgeplozen touw stoppen. Hun eerste werk was toen enige tijd rond te varen, om te zien of soms nog schipbreukelingen rondreven. De kapitein en een matroos werden nog gered. Na een dag omzwalken werden zij opgemerkt en aan boord genomen van een schip, dat naar Havanna ging. Met tabak geladen keerde het naar New-York terug.

Stuurman De Rechte ging van hier naar New-Orleans en voer vervolgens enige jaren als kapitein op de „Washington” tussen beide laatstgenoemde plaatsen.

Door eenvoudig en zuinig te leven, had hij, vier jaar als kapitein gevaren hebben, een aardig spaarduitje verkregen. Toen scheen het, dat hij met zijn geld een dwaze stap ging doen. Hij kocht n.l. een woonhuis met vrij groot erf te New-Orleans. Zijn kennissen noemden hem dwaas ; immers wat zou hij met die woning doen die zo afgelegen lag ? Stond zij in de stad, dan was het te begrijpen ; doch nu zo afgezonderd in een buitenwijk !... Katoenpakhuizen in de vorm van houten loodsen, welke huurder zouden zij in hun buurt trekken ?... Toch vond hij een huurder in een beambte die tegen matige prijs een stille woning zocht. Op spot en aan- en opmerkingen antwoordde hij alleen : „Wij zijn er nog niet”. Het tweede jaar, dat hij eigenaar van die woning was, wachtte men hem bij thuiskomst van zijn reis. Er was besloten, de havenwerken van de stad uit te breiden en daartoe had men ook zijn eigendom nodig. Nauwelijks was hij aan wal of hij hoorde van de zaak. Zijn eerste werk was een onderzoek instellen naar de prijs van de grond die, naast die van hem aangekocht was. Voor die prijs, een hoge, stond hij zijn eigendom af en kreeg er een aardig kapitaal mee ; een kapitaal, dat het begin van rijkdom was.

Een vereniging van handelaren, die hem als zeeman kenden, nodigde hem uit, om kapitein te worden op een van hun schepen. Dit wilde hij wel doen, doch alleen onder voorwaarde, dat hij

aandeel in de zaken (een handel in katoen) zou hebben. Hij, die als kapitein goede verdiensten genoot, legde zich ook op de handel toe en was daarbij zeer voorspoedig. Toen hij vier jaar daarna met een gedeelte van zijn kapitaal deel nam aan ontginning van woeste gronden, scheen het ogenblik, dat hij het daaraan bestede geld nog sneller zou verspelen, dan hij het gewonnen had. Hij meende iets te moeten wagen. Hoe men hem raadde, al was het met verlies, te verkopen, hij deed het tegendeel en kocht nog bij. Hij had goed gezien, toen hij meende, dat er iets achter zat. Opeens kwam er verandering ; men begon er van te spreken een plaats te stichten - het begin van een stad - en onze kapitein werd mede in het plan betrokken. In ongelooflijk korte tijd was er grote vraag naar geschikte grond voor woningbouw. Deze deed hoge prijs en ook de omliggende grond - uitmuntend bouwland - steeg hoog in waarde. Hier was de tweede, de grote sprong, welke hij deed op de weg van het fortuin. Hij had er een aanzienlijk kapitaal door verkregen en zelden liep het hem in zijn ondernemingen tegen. Eindelijk rustte hij uit eigen middelen een schip uit. Toch bleef hij kapitein („katoenschipper” schreef hij) en voer, twee jaar vóór zijn terugkeer naar het vaderland nog op zijn driemaster en handelde veelal zelf. Dat schip verbrandde, met alles wat er op en in was. Een gehele lading kostbaar schrijnwerkershout, in Brazilië ingenomen, ging in vlammen op, terwijl het schip op de rede gereed lag om naar New-York opgesleept te worden. Geen der opvarenden kwam bij de ramp om. Alléén de kapitein kreeg een ongeluk, toen hij trachtte te redden, wat gered kon worden. Hij schreef dit ongeval toe aan moedwil, niet tegen hem, maar tegen de brandverzekeringsmaatschappijen. Het geldelijk nadeel, dat hij er bij leed, was gering, daar de brandverzekering hem vergoedde, wat vernietigd was.

Altijd had hij het er heelhuids afgebracht, zelfs in de bangste gevaren ; en dáár op de rede, bij heerlijk weer, moest hij zijn been breken en terwijl men hem wegroeide, zijn geliefd schip zien verbranden.

De beenbreuk is niet goed terecht gekomen ; zij was te dicht aan de voet gebroken geweest. Kreupel is hij gebleven na die tijd, kreupel hebben wij hem ontmoet. Al deze zaken vertelde hij met allerlei beschrijvingen en uitwijdingen. Ontmoetingen met goede en boze mensen, met wilde dieren en menselijke wilden ; be-

schrijvingen van land en zee ; verhalen van velerlei bedrijven der bewoners uit verschillende landen. Hij had een klein gedeelte uit zijn grote voorraad meegedeeld, maar toch was het verhaal zo lang geworden, dat hij besloot, de wijste te zijn en voor volgende gelegenheden nog iets te beloven. De luisteraars hadden er anders ongemerkt de ganse nacht aan gewaagd.

Meen niet, dat onze kapitein geschraapt had. „Het geluk heeft mij gediend ; enkel geluk en niets anders”, verklaarde hij. Dat het echter grotendeels door zijn gezond oordeel en zijn flinke ondernemingsgeest was, dat zou hij nooit erkennen. Hij is evenmin bluffer als bedrieger of schraper. Nooit zou hij een anders goed zich onrechtmatig hebben toegeëigend, nooit een arme voor een gering loon laten zwoegen hebben. Hij is te bescheiden om het te vertellen, ofschoon hij het wel weet, dat zowel in Boston als in New-Orleans kapitein De Rechte bekend staat als een edel weldoener van armen en ongelukkigen. Wie zou er niet uit de weg gegaan zijn, als hij aanstropelde langs de havens of straten.

„Werk !” was zijn woord tot zichzelf en tot de krachtige.

„Elkaar helpen”, klonk het tot de ongelukkige. Aan vele maatschappijen van weldadigheid in beide en andere plaatsen verleende hij mild zijn steun en geen behoeftige zou op bescheiden vraag onwelgedaan van hem gegaan zijn. Hij was en is de levende tegenspraak van het gezegde : „Als niet komt tot iets, kent het zichzelf niet”.

Hoe hij ook in Amerika zich thuis gevoelde, toch verlangde hij naar de kennissen van zijn jeugd van zijn dorpje en naar zijn land. Eindelijk stelde hij orde op zijn zaken. Een groot deel van zijn kapitaal liet hij naar Amsterdam overbrengen. Wat hij in Amerika liet, werd daar beheerd en daarvan zou hem behoorlijk rekening en verantwoording gedaan worden. Dit is zeer wel mogelijk al ligt de oceaan tussen hem en zijn bezittingen.

Op de vraag van Goedegebure, waarom hij toch in zijn brieven nooit zijn welstand verklaard en altijd geschreven had, als een eenvoudig kapitein zonder meer, daarop was zijn antwoord : „Mijn hoop was altijd, dat ik u zou weerzien, zoals thans. Voor het geval, dat ik door de dood daarin verhinderd had kunnen worden, had ik mijn maatregelen genomen ; mijn geboorteplaats was niet vergeten”.

Na de vermoeiende dag hadden allen zich te ruste gelegd. Ieder genoot van de slaap met zijn eigenaardige werking. Maarten vooral was in zijn droom overal heengeweest.

De volgende dag - men mag wel zeggen, al de dagen daarna - is de kapitein de verteller gebleven voor oud en jong, de ontzagwekkende man voor knapen en meisjes, die ieder woord van hem opnemen, als de taal van een geleerde.

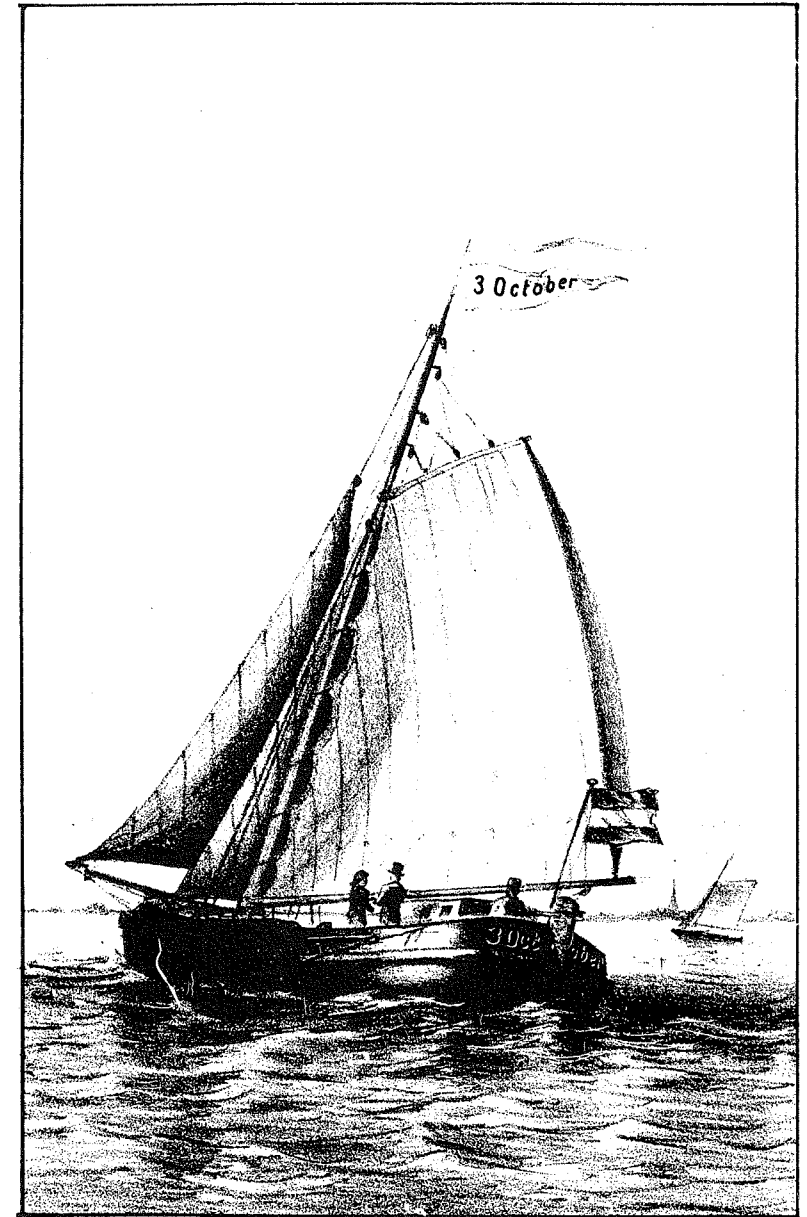
Nog verscheidene dagen bleef de tjalk liggen, daar men niet wist, waar de inhoud, evenmin de koffers zelve te plaatsen. Slechts een paar kisten waren uitgepakt, en de achter- en zijkamer konden al de kostbare inhoud niet een behoorlijke plaats geven. Hoe vaak sloeg dove Pietje de handen ineen, bij zoveel rijkdom en bleef zij dan met gevouwen armen in verbazing staan midden in de uitstalling. En moeder niet minder : telkens riep zij vader nu hier, dan daar, om hem allerlei nog eens te doen bewonderen. Al het overige vond later een plaatsje in een leegstaande woning. Tegen de avond van de tweede dag was de kapitein naar de dominee gegaan en Sjef bij Goedegebure gekomen. Met een van dankbare aandoening trillende stem beleed deze, dat de kapitein zijn weldoener was. „Tot vóór vier dagen”, zo ongeveer sprak de schipper, „tot vóór vier dagen was ik niets meer dan Sjef de mosselvisser. Arm was ik, zeer arm, want mijn scheepje kon de golven van een flinke wind niet meer doorstaan en de middelen om mij een ander aan te schaffen ontbraken mij. Gebrek stond mij, om zo te zeggen, voor de deur, want mijn zoon is getrouwd en heeft genoeg te doen, om voor zijn eigen gezin te zorgen. Mijn vrouw, mijn goede Sjo, zag de toekomst al even donker in als ik en menigmaal zuchtten wij bij de gedachte, dat wij op onze oude dag armlastig zouden worden. Maar zie, voor vier dagen kwam 's morgens vroeg, met de stoomboot „Telegraaf” een heer bij ons aan wal, die regelrecht op ons huisje aanstapte en binnenkwam. Hij was niemand anders dan onze kapitein. Nadat wij, na een hartelijke ontmoeting, een poos gepraat hadden, vroeg hij hoe het met onze welstand was. En toen wij hem eerlijk onze nood blootlegden, zei hij, ons de hand knijpende : „Dat wist ik al. Maar kom vadertje ! span de hoogaars in en brengt mij terug naar Antwerpen”.

Of wij al klaagden, dat hij zo spoedig weer heenging, het hielp niet, hij moest in Antwerpen zijn, zei hij. Later kwam hij wel eens weer. Hij wilde ook, dat Charles, mijn zoon en Peer, mijn neef,

meedingen : zij zouden er geen schade bij lijden. Zo gingen wij met ons vieren naar Antwerpen ; de vloed bracht er ons vlug. Aan de wal gekomen, zei hij tot mij : „Ga mee aan wal, vadertje. Kom, we gaan samen”.

Hij liep een groot kantoor binnen, waar iedereen „meneer” speelde en voor hem boog. Met een heer gingen wij naar buiten ; voor de deur stond een rijtuig te wachten. Toen wij reden, zei de kapitein : „Voor vijf-en-dertig jaar hebt gij een wees uit wrede mishandeling opgenomen en tot het leven teruggebracht : gij hebt hem beschermd en verzorgd, als een vader. En toch was die wees u een vreemde. Dát was een edele daad, vadertje ! Dat was groot. Daarvoor kan die wees u thans in geld wel geen voldoende beloning geven, gij zoudt die terecht afwijzen ; doch niets ware te weinig. Als ik u een geschenk ga aanbieden, zult gij dat aannemen ?”

Of ik al zeide, dat ik niets hebben wilde, het baatte niet. Hij met de heer, zij hebben mij doen beloven, dat ik een geschenk niet zou afwijzen. Nauwelijks had ik toegestemd, of de heer fluisterde de koetsier iets in 't oor en spoedig hielden wij stil aan het „bassin” (zo noemt de schipper de tegenwoordige, schone handels-haven van Antwerpen). Wij wandelden een eindje voort en kwamen bij een drietal tjalken, die aan elkaar gemeerd lagen. „Hier moeten wij eens even zien”, zei de heer. De kapitein liep vooruit over het eerste schip, over het tweede, op het derde : een fonkelnieuwe tjalk, die gereed lag om weg te varen. Nauwelijks waren wij aan boord of de kapitein kommandeerde, alsof hij op een Oost-Indiëvaarder stond : „Los vóór !... Vieren achter;... Al klaar !...” Drie mensen van een werf brachten het schip op de Schelde. Daar werd het in tuig gelegd, terwijl de kapitein het roer hield. Op allerlei wijzen lei hij het bij de wind. Eindelijk zei hij : „Neem eens over, vadertje ! Zeg het uwe er van !” Ik begreep dat ik het schip mee te beproeven had. Ik heb eerlijk en trouw gedaan en vond niets, dat niet in alle opzichten voldeed. Het was een tjalk, zó keurig, als er bijna geen andere van Antwerpen uitvaart. Daarop nam de kapitein weer het roer, wendde de boeg en lei het schip, zo handig, als ik het zelden zag, bij mijn hoogaars. Terwijl twee werkmensen het schip meerden, gingen wij in het „achteronder”, waar de derde werkman glazen en flessen gereed had gezet. De kapitein sloeg de hand aan een glas, de heer vijlde een fles open, waarvan de kurk over boord vloog

en vulde de glazen met parelende wijn. Het glas omhoog heffende, zei de kapitein : „Sjef de Rok, ik wens u van harte geluk met uw nieuwe tjalk. Dit is het geschenk, dat gij beloofd hebt, van mij te zullen aannemen. Ik schenk het u onder een voorwaarde, n.l. dat gij uw eerste reis maakt naar mijn geboorteplaats met mij en mijn bagage”. Ook de heer wenste mij geluk. Wij moesten allen een glas ledigen, ook mijn jongens en de werkmensen. Ik weigerde zulk een geschenk en wilde en kon maar niet erkennen, dat ik daartoe mijn toestemming gegeven had. Ik ben overgehaald ; waarop weer een glas werd geleidigd. Eindelijk kwam mijn weldoener met de vraag : „En neemt gij ook mijn voorwaarde aan ?”

Zou ik dat niet toestemmen ? Wij voeren naar een grote stoomboot van de rederij „De Rode Ster” en laadden daar al de koffers en dingen, die gij gezien hebt. Hier nam de kapitein afscheid van verscheidene grote heren en wij gingen onder zeil. Bij ons dorp kwamen wij voor anker. De hoogaars werd achterna gebracht. Zij bracht een kist mee, die in huis gedragen werd, terwijl wij er al zaten. Zij werd uitgepakt en de hele kamer lag onder kleding en allerlei kostbare dingen. Onderin zat een doosje met geld. Dat was er geworden van de rijksdaalder die wij hem op de 4e februari hebben meegegeven. Op een papier stond uitgerekend, hoe het was. Het is zowaar genoeg om ons huisje netjes te laten opknappen. Mijn vrouw Sjo moest aan boord komen. De goede ziel kon zich niet goed houden en viel voor onze weldoener op de knieën, om hem te bedanken.

Wij hebben verder de nacht thuis doorgebracht. De volgende morgen aan boord en weer naar Antwerpen. Daar hebben wij die andere kapitein opgenomen en toen ging het hierheen.

Iets was er aan mijn schip, dat ik vóór de volgende morgen niet had opgemerkt. Toen bij het roeien om de achterstevan, zag ik daar met koperen letters de naam : „DE DERDE OCTOBER”.

Vlug als een meeuw zweefde het prachtige vaartuig over de rivier hierheen. Jammer, dat gij ons niet hebt zien aankomen”.

Sjef ging kort daarna naar boord en de avond was rustiger dan de vorige.

De andere dag wandelde de kapitein naar de hoeve van Jan Beest. De ontvangst door Frans was allerhartelijks. De oude wilde alleen zijn bij het ontmoeten van de bezoeker. Hij was vrij-

wel bij zijn kennis dat oogenblik. Hij smeekte vergiffenis voor al het leed, dat hij de kapitein had aangedaan, vroeg en vertelde veel, onder anderen deelde hij het geheim mee, met het verzoek het te vergeven en te vergeten, en bood hem eindelijk een som aan van f 4000,—. Daarmee kon „Jan”, meende hij, aan een zaak komen en zijn kost eerlijk verdienen. Eerst meende deze de som af te wijzen, doch bedacht zich en aanvaardde haar, zeggende : „Gij hebt dat geld bestemd om er een wees mee wel te doen. Welaan, ik neem het en zal zorgen, dat het aangewend wordt om wezen wel te doen. Al heb ik zelf er geen behoefte aan, ik weet, dat anderen het hoog nodig hebben. Ik zal het plaatsen als grondslag van een fonds tot verbeterde verpleging van wezen en armen in onze woonplaats”.

Hij heeft woord gehouden. Onder de naam van „Het eerste Fonds” wordt de som afzonderlijk beheerd. Hijzelf, wien niets uit het geheugen gegaan is, van wat vroeger hem en anderen overkwam ; die als het ware nog het lijden en het wee gevoelt, nog de ellende ondervindt van de bestedeling - de als vagebond verkochte, meent hij ; - hij laat niet na te steunen waar het nodig is en bracht het fonds tot zulk een bedrag, dat de wezen van de gemeente geen nood hebben en armen onbezorgd de oude dag tegemoet kunnen gaan ; indien althans de laatsten willen. Ja, want zelf maakte hij met behulp van deskundigen, de regels en voorschriften op, welke nageleefd moeten worden. En volgens deze bepalingen moet ieder, die later genieten wil, een kleinigheid bijdragen ; terwijl de toestroming van onwaardigen uit andere gemeenten er in voorkomen wordt, enz.

Armoede en ellende wekken zijn medelijden ; luiheid en zorgeloosheid haat hij.

Wat hem ook bijgebleven is, zijn oude naam echter niet. In de gehele gemeente, waar hij een keurige woning heeft laten bouwen, zult gij, wien of waar gij over hem hoort spreken, tevergeefs luisteren naar de naam Jantje Fief.